БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1961 ч. ДЕКАБРЬ 29 ПЯТНИЦА № 306 (5096).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

Идеологтуг фронт—коммунизм тургузуушкунунда

Идеологтуг ажыл талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы

Декабрь 27-де идеологтуг ажылдың талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга СЭКП Төп Комитединиң секретары эш Л. Ф. Ильичевтүн «СЭКП-ниң XXII съездизи болгаш партияның идеологтуг ажылының сорулгалары» деп илеткелин чугаалажып көөрүн үргүлчүлээн. Идеологтуг фронтунуң ең янзы-бүрү адырларын төлөөлөөн 30 ажыг ораторлар чөвүлел хуралдың индиринден санал бергеннер. XX съездиниң ленинчи угланыышкынынга үндезилээш, өөлүг чылдарның дургузунда партияның боттандырган өзулуг-ла революсчу хемчегларин олар сагыш-сеткилиниң онза ханыышкыны-биле демдеглеп турган. Ол хемчеглер чүрттүн ниитилел амыдыралының бүгү адырларынга дириг, боттуг агыышкынны болдуруп, идеологтуг ажылга чогаалыкчы күштерниң чаа сорук киирикчи чүүлдерин берген. СЭКП-ниң XXII съездизиниң шиитпирлеринде, партияның чаа Программазында айытқан улуг сорулгаларның деннелинче идеологтуг ажылды көдүрер, ол ажылды коммунистиг тургузуушкуннуң практиктиг сорулгалары-биле чаа кижини — коммунизм дээш идепкейлиг демиселчини, угаан-бодал байлаан, мораль талазы-биле арыг болгаш күш талазы-биле сайзырангай болур чорукту болгунга дүүштүрген кижини кижизидериби-биле сырый холбаалыг кылдыр ең чүткүлдүг чорудар дугайында онза сагыш салыышкын бүгү саналдарда илереттинген. Моон-биле кады санал берген ораторлар идеологтуг ажылда ам-даа бар четпестерни шыңгыы шүгүмчүлээннер.

Декабрь 27-де эртенги хуралга РСФСР-ниң Чүрүкчулар эвилелиниң баштаар чериниң секретары **В. А. Серов** бир дугаарында санал берген. Ийи-чаңгыс кижиге чүүгүр чорук болгунуң багай салдарын уран чүүлге чедиргени база чигзиниг чок дээрзин ол демдеглээн. Ындыг турбуже бистиң уран чүүлүвүс хөгжүп, бурунгаарлап турган болгаш улуг үнелиг чүүлдерни тургускан.

Болгунуң XXII съездизинге партияның уран чүүл ажылакчыларынга дааскан улуг харыысалганың дугайын оратор чугаалаан. Ол харыысалга коммунизминиң улуг идеяларын болунга хандыр сиирген, болгунуң үеэнинг мурнакчы кижизи болган турарын чүрүкчулан негеп турар деп эш Серов демдеглээн. Чүрүкчу болза бистиң амыдыралывыстың чаартыкчы өзүзүн илергейлеп көргүзер төлөөде боду чаартыкчы болган турар ужурлуг.

Кижилерниң медерелинде эргинин артыышкыннарын ажып эртеринин болгаш ниитилелге улуг болуушкуннарны бистиң амыдыралывыстан чайладып узуткаарының айтырыгларын СЭКП Төп Комитединиң кылдыс эргелекчизи **Н. Р. Миронов** бодунуң саналынга чырыткан. Ам коммунизмче шимчэшкиниң идепкейлиг чорудулгазы боттанып турар үеде, келир үениң ниитилелиниң шынар демдектери бистиң бүгү амыдыралывыста улам тодазы-биле илереттинин турар. Ындыг болза-даа бо чаа чүүлдер-биле чергелештир, бистиң ниитилелдің характеринге-даа, совет кижилериң хөй нуруузунуң амыдыралының овур-хевирингеде дүүшпес, биске өскөөнниг, хожудаңгай, таарышпас эрги болуушкуннар ам-даа бар.

Күрүнениң болгаш хуунуң өнчүзүн оорлаар, хулиганнаар, чазыйчилби болгаш маңгысталчак чоруктарның фактыларын оратор чугаалаан. Кол чүве чүдел дизе, ниитилелге улур болуушкуннар тыптып кел чыдырында оларны чайладырында, оларга улур чүгле кеземченин хемчегларин эвес, харын баш улур сагындырарының хемчегларин, кижизидериниң хемчегларин ажыглаарында болур.

Юридиктиг органнарының ажылдакчыларының политиктиг болгаш идейлиг дадылгазының чугулазынче кичээнгейни эш Миронов көрүндүргеен.

Кама хемде Воткинск ГЭС-тин түлүүнүң партком секретары **М. Н. Назаровтун** чугаазын чөвүлел хуралдың киржикчилери улуг сонуургал-биле дыңнааннар. Политиктиг ажылды чорудуп турган, партия организациязы тулгжуларның 12 муң кижи коллективин алдарлыг ажыл-хөрөктөрге канчаар организастап шыдаанын ол чугаалаан.

Чеги чыл планын өзүгаар ол станцияның баштайгы агрегадын 1962 чылда ажыглалга киирер ужурлуг турган болза, бо чылдың декабрь 18-те — бир чыл бурунгаар ону ажыглалга киирген. Ам 100 муң киловатт күүчүлүг ийиги агрегатты ажыглалга киирери-биле белеткеп турар. Ниитизи-биле станцияның түлүүн планнаанындан ийи чыл бурунгаар доозар деп турар. Моон-биле кады оон коллективи түдүг-монтаж ажылдарының бог-үнезин чилгедириниң күсели-биле 50 миллион рубльди камнап алыр.

Эстониянын КП Төп Комитединиң секретары **Л. Н. Ленпманның** чугаалааны болза, СЭКП-ниң XXII съездизиниң шиитпирлери совет кижи бүрүзүнге ең дидим бодалдарның, чаа, чогаалыкчы күштерниң кезээде үндезини болур. XXII съезд, партияның Программазы национал айтырыының талазы-биле марксисчиленинчи өөредигни чогаалыкчы хөгжүткен деп ол чугаалаан. Эстон ССР-ниң партия организациязы улустарның найыралының өзүзүнгө кижизидилгелиг ажылды болгунуң ыдыктыг хүлээлгези кылдыр кезээде көрүп келген болгаш көрүп-даа турар деп оратор демдеглээн. Республиканга улустарның найыралының кежээлерин, акы-дүнма эвилелдешкен республикаларже экскурсияларны, акы-дүнма чечен чогаалдың болгаш уран чүүлүң ажылдакчыларыбиле ужуражышкыннарны үргүлчү практикалап турар.

Бистиң идеологтуг демиселивис камгаланыр эвес, а харын фронтуга дег дидими-биле болгаш шиитпирлии-биле шаап хөлдөөр херек деп Россия Федерациязының Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы **Л. С. Соболев** идеологи ажылдакчыларын кыйгырган.

Чогаалчы болу мораль талазы-биле арыг, күш-ажылга болгаш амыдырал-чурттаалгага коммунист болгу ужурлуг деп оратор онзалап демдеглээн.

Коммунизм тургузуушкунуну улуг чазагай Программазын Чепсектиг Күштериниң дайынчылары кайхире чаңгыс эп-сеткилиг хүлээлгаанын, партияның айытқан планнарын боттандырарына боттарының салыышкыннарын киирип турарының дугайын Совет Армиязы болгаш Шериг-Далай Флодунуң Бо-политэргелелиниң начальнигини оралакчызы **М. Х. Калашник** чугаалаан.

Аныктарны патриотчу өзүгө киижизиринге чечен чогаалдың чугула ужур-дузазын оратор демдеглээн. Хамаатты болгаш Ада-чурт дайынарының фронтуларына дайынчыларның дайынчы шылгаралдарының дугайында чаа чогаалдарны тургузарынче совет чогаалчыларны, кижи ажылдакчыларын, чүрүкчуларны о кыйгырган.

Чонну чечен чогаал талазы-биле кижизидериниң, өзүлүг чечен чогаалчы сонуургалды хемирлеп тургузарының айтырыының дугайын СССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар чериниң секретары **Т. Н. Хренников** чугаалаан. Ол соруулганы чедип алыр төлөөде култура тургузуушкунунуң бүгү ажылдакчыларының күжениишкинин каттыштырар ужурлуг деп ол чугаалаан. Хоорай, область, край бүрүзүнге хөгжүм культураларын одаан тургузарын эш Хренников сөөлдаан.

Күрүнениң политиктиг ном үнүрер чериниң директору **М. А. Сивоблобовтун** чижек кылдыр көргүскен съездиниң материалдарын парлаңгыр үндүргениниң сан-чугаалдары партияның XXII съездизиниң шиитпирлеринге кайгамчык улуг сонуургалдың барын херечилеп турар. Съездиниң материалдарын 29,5 миллион кезек номнар болгаш дептержигетер кылдыр парлап үндүрген. СЭКП-ниң XXII съездизиниң стенографтыг отчёду чоокку хүннерде массалыг тираж-биле парлаттынын үнер.

Аныяк чогаалчылар-биле кызымак ажылдаарының эргежок чугулазының дугайын СССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң секретары **А. С. Сурков** бодунуң саналынга чугаалаан. Партийжи пропаганданың айтырыгларынга доозаан, эш Сурковтун демдеглээнинче, болза ол пропаганда дээрге дириг чогаалыкчы херек-тир, анаа хоозунаан өзүү барымдаалаан чорук, оон ниитинде саазындан номчуур чалгаранчыг, чаңгыс аай чугаалар тоорышпас. Саазын болза кижилерге көөрүнге, олар-биле өзүлүг арга-жылгага шаптыктан турар деп оратор чугаалаан.

Партияның чаа Программазы бүгү совет кижилериң чаңгыс эп-сеткилдиг деткимчезин алган, чүүдээрге ында оларның чаагай күзелсоруу болгаш идеелдери илереттинген деп, ВЦСПС-тин секретары **А. А. Булгаков** онзалап демдеглээн. XXII съездиниң шиитпирлерин тайылбырлаарының, кижилерниң коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле профэвилелдери идепкейлиг ажылды чорудуп, партияның айытқан планнарын боттандырарынга оларны мобилизастап турар.

Социалистиг чарыштың күүчүлүг көдүрүүшкүнүнүң дугайын эш Булгаков чугаалаан. 800 ажыг бүрүлгелериниң коллективтерин болгаш 192 муң бригаларта коммунистиг деп атты тывыскан, 11 миллион ажыг ажылчыннарга, инженерлерге болгаш техниктерге коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары деп атты тывыскан.

Ийи-чаңгыс кижиге чүүгүр чорук хоралыг ужуктарын ажыглаан эрткен чорук идеологтуг ажылды чечектелиишкининге кедергей улуг чогумчалыг ужур-дузалыг болгаш турарын «Правда» солунунуң редактору **П. А. Сатюков** бодунуң саналынга айытқан. Ам талантыланың чечектелиишкининге, ураа чүүлүн, литератураның, парламентаның көдүрүүшкүнүнге магалыг таарымчалыг байдалдарны партияның, оон Төп Комитединиң кижиишкиннери-биле тургусқан деп оратор онзалап демдеглээн. Чамдык чогаалыкчы организациялар чамдыкта ала-чаагаарлаар, олутпай, чүвени хандыр көрбес чорукту илереп пишаан, боллунар аргаларны аа-даа кошкак ажыглаан турарлар деп эш Сатюков оон-биле кады бүрелдиг чижектер-биле көргүскен.

Партияның XXII съездизинин шиитпирлерин пропагандаалаар талазы-биле совет журналистерниң кыдыгаан улуг ажылының дугайын эш Сатюков чугаалаан. Бистиң дыхөй солунналарывыстың тиражтарын өзүп турар хереглелдиг ыракта чедир хандырбайын турар, ындыг болганда саазын үлетпүрүнүң хожуладыр чорудуп турган ажыл эртем эргежок чугула деп, ол онзалап демдеглээн.

Чөвүлел хуралга Армениянын Төп Комитединиң секретары **О. М. Багдасарян**, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Философия институтунуң директору академик **П. К. Федосеев**, политиктиг болгаш эртем билиглер нептередир талазы-биле Ниитилелдің Свердлов область саа-бырының даргазы **З. В. Пушкарев**, ССРЭ-ниң улустуң артизи **Б. А. Смирнов** олар база санал берген.

Чөвүлел хурал бодунуң ажылын декабрь 28-те үргүлчүлеп турар.

(СЭТА).

Хөвеңчилерге

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Хорезм областың эр, херээжен колхозчуларынга, кедээ болгаш суг ажыл-агыйының тускай эртемниглеринге, партия, совет, комсомол болгаш профэвилел ажылдакчыларынга бо чылын чиг хөвеңниң бедик дүүгүттерин өстүрер талазы-биле чедишкиннерни чедип алганы болгаш областың ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелерин чедишкинниг күүсеткени-биле холбаштыр байырлыг чагааны чоруткан.

СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге, эш Н. С. Хрущевка чоруткан рапортта дыңнадып турары болза, Узбек ССР-ниң Хорезм областының ажыл-ишчилери бедиткен социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен болгаш күрүнеге 290 муң тонна бедик шынарлыг хөвеңни саткан алы планын 115 хуу күүсеткен. Кедээнин ажыл-ишчилери гектар бүрүзүнден 29 центнер хөвеңни өстүрген болгаш чиг хөвеңни бүлүрер талазы-биле чеди чылдың өөлүг чылында планнаттынган деннелди дыка ажырган.

Бо чылын область күрүнеге каракуль хураган кежин садар планын 110 хуу, торгу коконнарының—100 хуу, эттинин—104 хуу, чуурганының—106 хуу, дүктүүн—113 хуу, бахчи культураларының—115 хуу күүсеткен.

БАЛИНИН. Вагжанов аттыг фабриканың аргыкчызы, СЭКП-ниң XXII съездизиниң делегады Л. А. Иванова үнелиг инициативаны эгелээн. «АТ-100» деп станокка ажылдавышаан, чуртка дерилгениң ең белик бүдүрүкчүлүүн болгаш делегейде ең дээре дээн пөстерни бүдүрерин чедип алырын ол шиитпирлээн.

Людмила Афанасьевна партияның съездизинге ылдар кылдыр эгелээн үш-ажылчы эвлүүн үргүлчүлеп турар. Дегиниң бүдүрүкчүлүүн пакта станокка 127.000 шейуг улазын аргыглыг төстү ажылдап кылырына ол ам безин чедирген. Ол болза чеди чылдың төнчүзүнде план-биле көрүнгениннинден 300 шейуг ажыг.

Пөстерниң өске хевирлерин ажылдап кыдып турар аргыкчылар болгаш фабриканың дыдыкчылары коммунистиг үш-ажылдың шалыпчызы Л. А. Иванованың эгелээшкинин база боттандырып эгелээн.

СЭКП Калинин хооркомунуң бюрозу Л. А. Иванованың патриотчу эгелээшкинин чүүлүг деп көрген.

Чурукта: фабриканың парткомунуң секретары В. И. Иванованың (солагай талазында) партия комитединиң кежигүнү Л. А. Иванова-биле чугаалажып олурары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Көдээнин ажыл-ишчилери, элбекшилдиң бедиктеринче!

Тыванын бүгү эр, херээжен колхозчуларынга, совхозтарның эр, херээжен ажылчыннарынга, тускай эртемниглеринге болгаш көдээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчыларынга

Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилериниң

КЫЙГЫРЫЫ

Тыванын көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилери бистер, колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказын быжыглаар дугайында, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедир дугайында, совет кижилериниң материалдыг чаагай чоруун хажык чокка бедидер дугайында сагыш салыышкыны илереттинген СЭКП-ниң XXII съездизиниң шиитпирлерин бүгү совет кижилер ышкаш бодувустун кайгамчыктыг Төрээн чуртувус дээш чоргааралдың ханы сеткил ханыышкыны-биле хүлээп алган бис.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары партияның болгаш чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, чамдык чедишкиннерни чедип алган. Бо чылын күрүнеге 7,5 миллион пуд тараны саткан болгаш дүк садар талазы-биле социалистиг хүлээлгени күүсеткен.

Ындыг болза-даа мал болгаш чер ажылын хөгжүдүрүниң элээн дүрген темпилеринге байлак курлавырларны бис ам-даа четпес ажыглап турар бис дээрзин миннири чугула.

Чүгле боттарының социалистиг хүлээлгелерин эвес, харын көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планнарын күүсетпээн эвээш эвес ажыл-агыйлар болгаш районнар бистиң республикада бар.

Көдээ ажыл-агыйга келир чылын безин улуг бедиктерни чедип алырының бүгү аргалары республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында бар. Чүгле организаҗкы ажылдың деннелин бедидер, курлавырларны билдилиг ажыглаарының үлегер-чижээн көргүзүп турар ховуларның болгаш фермаларның мастерлериниң—мурнакчы ажыл-агыйларның, тараажыларның, малчыннарның дуржулгазын бүдүрүлгеге калбаа-биле нептередир херек.

Маңда бүзүрелдиг чижек болза 2400 гектар кызыл-тастың гектар бүрүзүнден барык-ла 30 центнер дүжүт алган Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң трактор-ховуажылының бригадазы болуп болур.

Кукуруза өстүрер талазы-биле элээн каш чылдарның дургузунда эки түннелдерни чедип ап турар кайгамчыктыг кукурузачылар бисте бар. «Межегей» совхозтуң кукурузачызы Петр Пикало 1961 чылда 110 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 730 центнер ногаан массаны өстүрген. Ол 1962 чылда бодунуң дузалакчызы Владимир Цыпушев-биле кады 300 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 500 центнер, а 100 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 1000 центнер ногаан массаны өстүрерин хүлээнген. Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң кукурузачызы Ондар Түргүлен 200 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден 470 центнер ногаан массаны өстүрген.

Чер ажылының бедик культуразының нептередикчилери — бедик дүжүттериниң мастерлери, ховуажылының өске-даа мурнакчылары бисте бар. Мурнакчы дуржулганы болгаш эртемниң чедишкиннерин бүдүрүлгеге калбаа-биле нептередиринче, 1962 чылда көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүттүүн шиитпирлиг бедидерин чедип алырынче бүгү эр, херээжен колхозчуларны, совхозтарның эр, херээжен ажылчыннарын болгаш көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин кыйгырып тур бис.

Эргим эштер! Кукурузаның, чочак-тараның, мал чеми бобыларның болгаш чигир свёклазының үселиби-биле мал чемнерин бүдүрерин көвүдетпес болза ниитиниң мал ажылының чедишкинниг хөгжүлдези болдунмас дээрзи бистиң шуптувуска эки билдингир 1962 чылда чарылга шөлдериниң чаа тургузуу кызыл-тастың, кукурузаның, бобы культураларының болгаш чигир свёклазының тарылгаларын калбартырын көрүп турар. Кукуруза тарыр шөлдү 32 муң га, чигир свёклазын 2 муң га, бобы культураларын 8 муң га чедирген турар.

Оон-биле кады дыка хөй ажыл-агыйлар кукурузаның чавыс дүжүттерин ап турарын миннир херек. Ынчангаш часкы ховуажылдары эгелегиже чедир бедик дүжүттер алырының мурнакчы аргаларына кижилерни колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге өөредири, тус черниң чемишчидилгелерин хөйну белеткээр болгаш ховуларже үндүрүп төгери база үрезиннерни, техниканы белеткээри эргежок чугула.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дүрген көвүдедиринге республиканың колхозтары болгаш совхозтары кайы хире эгээртинмес аргаларлыг болуп турарын көдээ ажыл-агыйның айтыкчылары мурнакчыларның кайгамчык дуржулгазы көргүзүп турар. 11 айлар дургузунда саар инек бүрүзүнден 2200—2600 кг сүт сагган «Элегес» совхозтуң эштер Чащина, Донгак, Малышева, Бородулина, «Межегей» совхозтуң Хроменко, Вейрам, Поршнева, Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң Пермякова, Бичии-уруг, Дюбина, Кузьмина, «Өөк» совхозтуң Елена Седен ышкаш республиканың кайгамчык малчыннарының ажылының түннелдерин чижекке ап болур. Шупту 100 саанчылар бир инектен ортумаа-биле 1500 кг сүттү сагган.

Хойжулардан «Шекпээр» совхозтуң эш Лопсан-Доржу, «Чыраа-Бажы» совхозтуң эш Донгак Седен, Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң эш Иван Сафонов болгаш шупту 190 хойжулар 100 баш төрүүр хойларга онаштыр 100—170 хураганнарны өстүрүп, менди доруктурган. Эштер Кыргыс Сувандии болгаш Монгуш Сандык баштаан 105 хойжулар хой бүрүзүнден ортумаа-биле 3-тен 6,6 кг дүктү кыргын алган. Семиртилге малдарының кадарчылары 38 кижи бир баш малга онаштыр дүн-хүнде 800—1320 грамм деңзи немелдезин чедип алганнар.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң бызаа ажаакчызы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Домна Родионовна Завьялова бызаа бүрүзүнден дүн-хүнде 900 грамм деңзи немелдезин алган. «Межегей» совхозтуң бызаа ажаакчызы С. И. Черниговцева дүн-хүнде 780 грамм ортумак деңзи немелдеги 280 бызааларны өстүрүп доруктурган. «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң хаван ажаакчызы Е. Б. Ильина аңаа быжыглаан 25 төрүүр хаваннарның бирээзинге онаштыр 15 хаван оолдарын алган.

Эргим эштер! 1962 чылды мал ажылын шиитпирлиг көдүрериниң чылы болдурарынче Тыванын көдээ ажыл-агыйының бүгү ажыл-ишчилерин кыйгырып тур бис. Ол сорулга-биле малдың быжыг чем-суурун тургузары, кукурузаның, тараабобыларның болгаш мал чеми чигир свёклазының тарылгаларын калбартыры, ниитиниң малының баш санын дыка көвүдедирин болгаш оон продуктулуун бедидерин чедип алыры эргежок чугула.

Фермаларда ажыл-агыйжы эвес болгаш харыысалга чок чорукту узуткаар херек. Мал ажылынга күш-ажылды организастаарын үндезини-биле экижидер, «ёлочка» хевирлиг саалда тургузулгаларын ажыглавышаан, инектерни багламайын ажаар азырал ажаалдаже, бүгү семиртилге хаваннарын улуг бөлүк ажаалдаже шилчидери, куштарны солувас кылын дөжек кырынга өстүрери ышкаш депшилгелиг аргаларны калбаа-биле нептередири, малдың баш санының хөй кезиин ханаа тутпушаан бот-орулга чарылгалыг механизастаттынган хойжу бригадаларны болгаш фермаларны бүгү колхозтарга болгаш совхозтарга организастаар. Республиканың бүгү ажылагыйларына комплексилиг бригадаларны тургузар.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле СЭКП-ниң XXII съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш социалистиг чарыштың калбартырында бүгү эр, херээжен колхозчуларны, совхозтарның эр, херээжен ажылчыннарын, тускай эртемниглерин болгаш эртем ажылдакчыларын кыйгырып тур бис.

Боттарывыстың аргаларывысты болгаш курлавырларывысты санап көргеш 1962 чылда дараазында социалистиг хүлээлгелерни ап тур бис:

Республикага ниитизи-биле 18,5 миллион пуд тараны бүдүрер, бир гектардан тараа культураларының 12,6 центнер, сүт-быштак чем быжыдының үеинде силос кылыр кукурузаның мочактары-биле кады 300 центнер ногаан массазын, чочак-тараның 10 центнер, мал чеми чигир свёклазының 150 центнер дүжүдүн ажаан алыр. Күрүнеге 6,6 миллион пуд тараны, 21 муң тонна зытты, 17 муң тонна сүттү, 1850 тонна дүктү садар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга инектериниң баш санын 1961 чылга үдур 7,3 муң башка, азы 24 хууга көвүдедир.

1962 чылда 29 муң гектар күр черлерни шиңгээдип алыр.

Бай-Тайга район — тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 10 центнер, сүт-быштак чем быжыттыг мочактары-биле кады кукурузаның силос кылыр ногаан массазын — 300 центнерни, чочак-тараны — 10 центнерни, мал чеминге чигир свёклазын — 100 центнерни алыр. Күрүнеге садары: тараа—62,6 муң пуд, зыт—17250 центнер, сүт—7200 центнер, дүк—2000 центнер.

1961 чылга үдур инектериниң баш санын 570 башка, хойларның — 21800 башка көвүдедир.

1962 чылда 1700 гектар күр черлерни шиңгээдип алыр.

Өвүр район—тараа культураларының гектар санындан ортумаа-биле 7 центнер, сүт-быштак чем быжыттыг мочактары-биле кады кукурузаның силос кылыр ногаан массазын—300 центнерни, чочак-тараны — 10 центнерни, мал чеминге чигир свёклазын — 100 центнерни алыр. 3,7 муң пуд тараны, 12300 центнер зытты, 6100 центнер сүттү, 1560 центнер дүктү күрүнеге садар.

1961 чылга үдур инектериниң баш санын 270 башка, хойларның — 14600 башка көвүдедир.

1962 чылда 500 гектар күр черлерни шиңгээдип алыр.

Барыын-Хемчик район — тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 11,7 центнер, сүт-быштак чем быжыттыг мочактары-биле кады кукурузаның силос кылыр ногаан массазын — 300 центнерни, чочак-тараны — 15 центнерни, мал чеминге чигир свёклазын—120 центнерни алыр. 250 муң пуд тараны, 13950 центнер зытты, 7600 центнер сүттү, 1441 центнер дүктү күрүнеге садар.

1961 чылга үдур инектериниң баш санын 440 башка, хойларның — 14600 башка көвүдедир.

1962 чылда 1500 гектар күр черлерни шиңгээдип алыр.

Чөөн-Хемчик район— тараа культураларының ортумаа-биле гектар бүрүзүнден 12,6 центнер дүжүттү, сүт-быштак чем быжыттыг мочактары-биле кады кукурузаның силос кылыр ногаан массазын — 300 центнерни, чочак-тараны — 11,5 центнерни, мал чеминге чигир свёклазын 150 центнерни алыр. 625 муң пуд тараны, 30400 центнер зытты, 23000 центнер сүттү, 2786 центнер дүктү күрүнеге садар.

1961 чылга үдур инектериниң баш санын 870 башка, хойларның — 17800 башка көвүдедир.

1962 чылда 4500 гектар күр черлерни шиңгээдип алыр.

Улуг-Хем район — тараа культураларының гектар санындан ортумаа-биле 11,5 центнер дүжүттү, сүт-быштак чем быжыттыг мочактары-биле кукурузаның ногаан массазын—300 центнерни, чочак-тараны—10 центнерни, мал чеминге чигир свёклазын — 150 центнерни алыр. 906,3 муң пуд тараны, 35200 центнер зытты, 23150 центнер сүттү, 3035 центнер дүктү күрүнеге садар.

1961 чылга үдур инектериниң баш санын 1500 башка, хойларның — 26000 башка көвүдедир.

1962 чылда 6500 гектар күр черлерни шиңгээдип ажыглаар.

Таңды район — тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 13 центнер дүжүттү, сүт-быштак чем быжыттыг мочактары-биле кады кукурузаның силоска хереглээр ногаан массазын — 300 центнерни, чочак-тараны — 10 центнерни, мал чеминге чигир свёклазын — 150 центнерни алыр, 3000,1 муң пуд тараны, 30750 центнер зытты, 39400 центнер сүттү, 2065 центнер дүктү күрүнеге садар.

Инектериниң баш санын 1961 чылга үдур 1200 башка, хойларның —14,7 муң башка көвүдедир.

1962 чылда 4050 гектар күр черлерни шиңгээдип алыр.

Бии-Хем район—тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 12,2 центнер дүжүттү, сүт-быштак чем быжыттыг мочактары-биле кады кукурузаның силос кылыр ногаан массазын — 250 центнерни, чочак-тараны — 10,8 центнерни, мал чеминге чигир свёклазын — 125 центнерни алыр. 625 муң пуд тараны, 20100 центнер зытты, 32600 центнер сүттү, 1360 центнер дүктү күрүнеге садар.

1961 чылга үдур инектериниң баш санын 950 башка, хойларның — 8600 башка көвүдедир.

1962 чылда 1000 гектар күр черлерни шиңгээдип ажыглаар.

Каа-Хем район—тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 13 центнер дүжүттү, сүт-быштак чем быжыттыг мочактары-биле кады кукурузаның силос кылыр ногаан массазын—300 центнерни, чочак-тараны—14,8 центнерни, мал чеминге чигир свёклазын—100 центнерни алыр. 1562,5 муң пуд тараны, 15000 центнер зытты, 17300 центнер сүттү, 742 центнер дүктү алыр.

1961 чылга үдур инектериниң баш санын 650 башка, хойларның — 6800 башка көвүдедир.

1962 чылда 1500 гектар күр черлерни шиңгээдип ажыглаар.

Тес-Хем район—тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 8 центнер дүжүттү, сүт-быштак чем быжыттыг мочактары-биле кады кукурузаның силос кылыр ногаан массазын—300 центнерни, чочак-тараны — 10 центнерни, мал чеминге чигир свёклазын—100 центнерни алыр. 6,0 муң пуд тараны, 11850 центнер зытты, 4100 центнер сүттү, 1656 центнер дүктү күрүнеге садар.

1961 чылга үдур инектериниң баш санын 310 башка, хойларның — 11600 башка көвүдедир.

1962 чылда 2500 гектар күр черлерни шиңгээдип алыр.

Эрзин район—тараа культураларының гектар санындан ортумаа-биле 8 центнер дүжүттү, сүт-быштак чем быжыттыг мочактары-биле кады кукурузаның силос кылыр ногаан массазын — 200 центнерни, чочак-тараны—10 центнерни, мал чеминге чигир свёклазын — 100 центнерни алыр. 7,5 муң пуд тараны, 13900 центнер зытты, 4500 центнер сүттү, 1670 центнер дүктү күрүнеге садар.

Инектериниң баш санын 1961 чылга үдур 240 башка, хойларның—9800 башка көвүдедир.

1962 чылда 2000 гектар күр черлерни шиңгээдип алыр.

Тожу район — 3200 центнер зытты, 3950 центнер сүттү, 80 центнер дүктү күрүнеге садар.

1961 чылга үдур инектериниң баш санын 80, хойларның—380 башка көвүдедир.

Кызыл хоорай Соведи — 2900 центнер зытты, 1200 центнер сүттү, 105 центнер дүктү күрүнеге садар.

Инектериниң баш санын 1961 чылга үдур 45, хойларның—1350 башка көвүдедир.

Эргим эштер! Район, колхоз болгаш совхоз, ферма болгаш салбыр, бригада болгаш звено бүрүзүнге алган социалистиг хүлээлгелерни чедишкиннинг күүседири дээш чарыштың калбарткаш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXII съездизиниң идин үнүргени канчаар-даа аажок улуг сорулгаларны күүседири дээш совет улустуң ниити демиселинге бистиң төлептиг салыышкынывыс болган турар ындыг түннелдерни 1962 чылда чедип алыр дээш көдээ ажыл-агыйны көдүрер талазы-биле практиктиг сорулгаларны шиитпирлээринче чаңгыс-даа хүнүү халас эрттирбейн, ажыл-ишти холга ап, бистиң бүгү күжениишкиннеривисти, бистиң бүгү хайныгып турар энергиявысты салыылыңар деп бүгү колхозчуларны, совхозтарның ажылчыннарын, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин, бүгү ажыл-ишчилерин көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилери, бистер кыйгырып тур бис.

Ажыл-иш дээш, эргим эштер!

Кыйгырыгны Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга чугаалажып, хүлээп алган.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫНДАН

Мал ажылынга механизастаашкынны дүргедедир

Барыын-Хемчик районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга Сибирьниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының түңнелиниң дугайында райкүүском даргазы эш В. С. Даваадорнуң илеткелин дыңнап чугаалашкан.

Бүгү совет улус-биле бир дөмей, Барыын-Хемчик районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери съезд мурнуу чарыының социалистиг хүлээлгелерин алдарлыы-биле күүсетпишаан, чеди чылдың үшкү чылы—1961 чылдың улус ажыл-агый планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш күжениишкиниг ажылдап турар. Декабрьның 20-е байдал-биле алырга, район күрүнеге тараа садарының планын — 141 хуу, суттүүн — 129,8 хуу, үктүүн — 108,3 хуу болгаш эттиин—97 хуу күүсеткен.

«Большевик» колхоз көдээ ажыл-агый продуктуларын күрүнеге сабар талазы-биле хүлээлгезин чеиишкиниг күүседип, эки ажылаан. Совхозтар болгаш колхоз кежир чылдың тарылгазынга хереглээр эки шынарлыг, четчир санныг үреннерни уруп алган.

Хөй-хөй мурнакчы кижилерниң ледишкиннери болза, районнуң мал болгаш чер ажылын улам ыңай хөгжүлүнің күрлавырлары, болдунар ергалары бар дээрзин балыткан тур. СЭКП-ниң XXII съездизиниң шиитпирлерин, партияның Программазын амыдыралга боттандырарынле ажыл-агыйларда арталарны модернизастап четпестерни дидимиле илередип, шүгүмчүлээринче чөвүлел хуралдың киржикчилерининң ичээнгейин илеткелчи угландырган.

«Барлык» совхозта дуржулга-көргүзүглүг ажыл-агый чериниң зоотехниги эш Папың хөй ажылын айзырадыр талазы-биле чамдык кылдынган ажылдарны чугаалаан. Ындыг-даа болза хойларның уксазын эжижидер талазы-биле дуржулга болгу дег кылышкан ажылывыс бо хүнге чедир барык-ла чок деп зоотехник чөвүлел хуралдың киржикчилерининң мурнунга миннип чугаалаан.

«Барлык» совхозтуң дирекциязы (эш Түтер) ажыл-агыйны чангыс талалап чорудуп турар. Ооң барымаазы болза, тараанны тарыырын, ажаарын, шаннарга тараа арыглаарын болгаш үүлүрерин колдуунда 100 хуу механизастаан. А мал ажылында, хой кыргыдазынган өнгыла чангыс-даа ферма мынчага ледир механизастаттынмаан, хөй күш чарыгдаар, эрги чыдып калган арга-биле ажылдап турар.

Дуржулга-көргүзүглүг ажыл-агый «Барлык» совхозта безин байдал ыңдыг турда, чаа организастап тургускан «Шекпээр» совхозта база хоочун-даа болза «Большевик» колхозта мал ажылын өң-не чыдып калган деннелде чорудуп турарын хуралга санаа берген кижилер тодаргай чижектер-биле онзалап демиглээннер.

Малчыннарның амыдырал-чуртталгазын эжижидер соруулга-биле чаагайжыды кылдынган бажыннар туулар, культбаазалар болгаш садыг организастап тургузар дугайында район организациялары хөй санныг шиитпирлерни хүлээп алганнар. Организакчы ажылдың кошкаанын, күүселдениң хыналдазын чогуур өйшаанда чорутпаанының түңнелинде ол шиитпирлер күүсеттинмейн, саазын кырында арткан.

Малчыннарның хөй кезии эрги сарыг кидис азы чапгыс баҗт пес шывыглыг, сооҗ өглерде чурттавышаан. Үлетпүр, аҗш-чем бараанны-биле олар доктаамал хандыртынмайн турар. Ыраккы одарларда малчыннарга агитаторлар, эмнелге ажылдакчылары барбас, малчыннарның чагытган солуннары, сеткүүлдери дыка хожуулап чедип турар. А чамдык таварылгаларда шуут албайн турарлар. «Шекпээр» совхозтуң хойжузу эш Лопсан-Дөржунуң чугаазын чөвүлел хуралдың киржикчилери улуг сонуургал-биле дыңнаан.

«Большевик» колхозтуң агроному эш Доржу районнуң ажыл-агыйларында чер ажылын сайзырадыр дугайында айтыргы эки шиитпирлеттинмээнин демиглээн. Чер ажылгалы камналга чок, сандаргай байдалда туруп турар. Чер ажылының сиген аралаштыр тарыыр системазы көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге моондак болуп турарының болгаш хөөп олуртур культураларны аралаштыр ээлчештирип тарыыр системаның улуг ажыктыының дугайында эш Н. С. Хрущевтуң чугаазын болунуң колхозунда тодаргай чижектер-биле оратор холбаштырып чугаалаан.

Суг ажыл-агый чериниң ажылының стилин партияның XXII съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр эде тургузарының талазы-биле хемчег алырын чөвүлел хуралдың киржикчилери районнуң партия болгаш совет органнарынаан негээн.

Эрткен чылдарда район мал чеми белеткээринин планын 100 ажыг хуу күүсеткен-даа болза, мал чеми февраль, март айларда-ла төнүп, хөй баш малдар хорамчага таваржып, Таңды районнуң тараа шөлдериндеи саваң сөөртүр деп чугаа чоруп турганын ажыл-агыйның улуургукчулары уттуп болбас дээрзин чөвүлел хуралдың киржикчилери демиглээн.

Районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчилери партияның XXII съездизиниң көдээ ажыл-агыйны дүрген көдүрер талазы-биле айыткан хемчеглерин амыдыралга боттандырар дээш, 1962 көдээ ажыл-агый чылында улам бедиткен хүлээлгелерни ап, бо талазы-биле социалистиг чарышка Бай-Тайга районнуң көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилерин кыйгырган.

Т. ТАЛГАНЧИК,
«Шынның» корр.

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА

РОВНО ОБЛАСТЬ. Бо областың Совет Армия районунда часкы тарылгага чүткүлдүг белеткелдер чоруп турар. 1962 чылда кукуруза, бобылар болгаш өске-даа үнелиг культураларның тарылга шөлүн дыка калбартыр, хөй чылдыг оът-сигеннерник, черлик суланың болгаш өске-даа ажык чок сигеннерниң тарылга шөлүн кызыдар.

Тарылгага үрезиннерни белеткээр талазы-биле колхозтарга районнуң хыналда-үрезин лабораториязы дузалап турар. Бүгү үрезин материалдарын эки хынап көрген.

ЧУРУКТА: (оң таладан солагай талаже): хыналда-үрезин лабораториязының эргелекчизи К. П. Кулик, улуг лаборант А. И. Павелко болгаш лаборант О. В. Павлюк олар бобы культураларның үрезиннерин хынап турлар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

СОВЕТ КИЖИЛЕР

Аныяк агроном

«Улуг-Хая» совхозтуң бүгү тарылга шөлүнүң барык 65 хуузу Баян-Колдун Арыг-Бажы участогунга онзажып турар. Бо чылын аңаа дөрт мүн ажыг гектарны тараан, а тараа культураларының дүжүлү гектардан ортумаа-биле 19 центнер болган. Коллективтиң ол чедишкининде аныяк агроном Бегзи Дулей-олович Монгуштуң биче эвес улуг-хуузу, ажыл-ишке организакчы мергежили кирген дээрзин демиглэӭри чугула.

Кызылда көдээ ажыл-агый техникумун 1958 чылда дооскаш, ортумак эртемниг агроном болган эш Монгуш Арыг-Бажы участокка улуг күзелдин-биле ажылдап кирген. Дүжүттү бедиларинче угланган тодаргай хемчеглерни баштайгы хүннерден эгелеп боттандыра берген. Чижээ, хөрзүннү шын ажылдап кылыр, кырлыг кара, хонак, хендир ышкаш дүжүтке шаптыктыг өскедаа үнүштерни узутказар, чемишчидилгени тарылга шөлдеринге калбак ажыглаар айтырыгже ичээнгейни улгаттырган.

Кадрларның быжыг билии, мергежили бедик, күш-ажылга организастыы эки болган тулум-на ажыл чедишкининг болур. Ол талазы-биле Б. Д. Монгуш улуг ичээнгейни салып турар.

Арыг-Бажы участоктуң коллективи бо чылын часкы хову ажылынга белеткелдиг ужурашкан, тараанын чайгы ажаалдазын эки чоруткан, ылангыя дүжүт ажаалдазынга организастыг күш-ажылды көргүскен. Моон түңнелинде «Улуг-Хая» совхоз бо чылын күрүнеге 3800 тонна тараа белеткээр хүлээлгезин хуусаа бетинде 137 хуу күүсеткен чорукка Арыг-Бажы участоктуң коллективиниң улуг-хуузу биче эвес болган.

Ажыл-ишке кызымак, хөй-ниитичи Бегзи Дулей-олович Монгуштуң ол бүгү байдалларын өөренип көргеш, ону Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга соңгаан. Чоннуң ол улуг идегелин аныяк агроном амыдырал кырынга улам-на шынзыдып шыдаар. Участоктуң коллективи келир чылдың часкы хову ажылынга белеткелди организастыг чорудуп турар.

Х. САРЫГ-ООЛ.

Келир чылдың тарылгазынга

Амыдыралдың, ажылдың практиказының негелдези ёзугаар «Шекпээр» совхозтуң хову ажылчыннары 1962 чылда чер ажылының тургузуун эде көөр деп шиитпирлээннер.

Тарылганың кол культуразы—кызыл-тас бүгү культураларның 55 хуузун ээлээр. Бир эвес бо чылын суда 800 ажыг гектарга турган болза, ону 300 гектарга чедир кызырар, кукурузаның шөлүн амгы 420 гектар турганындан 900 гектар чедир өстүрген турар. Чочак-тараа бобы культуралары 275 гектарны ээлээн турар. 800 гектар кур болгаш курукган черлерни шингээдир база 1962 чылда тарылганың 70 хуузун ыяавыла суттаттыг черлерге чорудары көрдүнген.

Ажыл-агый чери эки шынарлыг сорттуг үрезинни магадылап уруп белеткеп алган болгаш оон арыглаашкынын чаа чылдың бетинде дооскан турар. Келир чылдың часкы тарылгазынга шиитпирлиг ролду ойнаар техника септелгезин бригадир эш Белек-оолга удурткан 21 кижи составтыг механизаторлар дурген темп-биле чорудуп турарлар.

Ам бо хүннерде кукуруза болгаш ногаа шөлдеринге чемишчидилге, тус чернин өдек сөөртүлгезиниң ажылы түлүктеп турар. Комсомолчуларның үш звеноларында «Белорус» деп үш тракторларны быжыглаан болгаш олар ам 20 ажыг удаа үнүүшкүннерни кылып, ховуларда хөй-хөй тонна баштайгы өдекти төп, сайгарган.

Шекпээржилер бүгү-ле бар арталарны ажыглап турган, чаа чылга чедир техника септелгезинин, чемишчидилге, өдек төгүүшкүнүнүң болгаш часкы тарылганың өске-даа белеткел ажылдарын доозуп, кайгамчыктыг чеди чылдың дөртку чылын чаа-чаа күш-ажылчы чедишкиннер-биле уткуур деп изиг күзел түткүлү-биле ажылдап турарлар.

Д. ЕНДАН.

Шанак кырында ыш

Кызыл биле Самагалдай аразының машина оруу Калбак-Хадының Балгазын талазынче уштына бергенинің оң талазында хады аразында хөй хой турар кыштагга чеде бердивис. Чылыг кажааларның эжик даштында чадагай кажаа иштинде ийи чүс хире хой чаш хураганнарын эмзирген, чаа эккелген силосту боттары амданнанып дайнаан турлар. Дузалакчы кадарчы Александр Владимирович Фомин, шанак кырында силосту айыыр-биле хойларга октап берип турда, чанынга чедип келген чаш хураганны тудуп чассыдып тура:

— Сен база моон чип өөренип ал, кайгамчык чаагай чем боор—деп, кижи-биле чугаалашкан чүве дег чугаалааш, салыпты. Оозу шынаала чугааны билген-даа чүве дег кукурузаның черзи-ногаан хөөндизин чыттап, аскынга ап амданнанып тур.

Төрээн хойларның күжү аажок семис, чаш хураганнарның тодуг сергээ кончуг болду. Хойжуларның канчаар ажылдап, чурттап турарын сонуургап, бажыңнарынга кирип чугаалажып, хой кажааларын эргип көрдүвүс. Улуг хойжу Иван Петрович Сафонов-биле ооң дузалакчызы ийи аал ишти чурттаар бажында чурттап турарлар. «Бистиң бажыңнарывыс орду-ла болгай-аан» деп эш Фомин шоодуг чокка чугаалайдыр. Шынап-ла, делгем, чырык, чылыг бажыңнар болду.

1961 чылда тудуп дооскан, 600 баш хой кирер кажаадан үнүп олурувуста, колхоз даргазы Георгий Семенович Гудков мынчаар чугаалай-дыр:

— Бир дугаар бот-орулга-чарылгалыг бригадавыс маңаа турар. Ам мында 1200 ажыг төрүүр хой бар. 1962 чылдың күзүнүнде хойнуң саны 2000 чедер. Чурттаар бажыңнарны, кызыл-булуңну, чунар бажыңны, хой кажаазын немей тудар бис.

Ол үеде ырак эвес баалык кырында хөй-ле хой чораанын эскерип кагдывыс. Хойнуң кыдыында ышталып чоруур үгектиг шанак көстүп чор.

— Шанак кырында ыш буруңайнып чоруур, кандаай чоор?—деп айтырдым.

— Ол дээрге Иван Петровичиниң шанаа-дыр ийин—дээш, дузалакчы хойжу тайылбырлай-дыр:—эки оттуг черлер ийи-үш километр хире. Хой төрүп турар үеде хүндүс хой кадарган кижи чаш хураганнарны аалче дажыырынга өйлежи бээр таварылгалар болганчок-ла тургулаар. Оон аңыда, хары угда ийи, үш хой төрүптерге кижи четтикпестей бээр, чамдык хураганнар соокка үеде өлүп-даа болур. Ынчангаш үр-ле бодап, сүмележип келгенивистиң түңнелинде мындыг арганы тып, ажыглай бергенивис бо ийин.

Шанак кырында одаглыг кадарчыже хап чеде бердивис. Шанак кырында үгек майгын иштинден «Нева» деп журналдың чоокта чаа үнген дугаарын тудуп алган, хөвеңиг хөректээштиг кижи үнүп келди. Ол болза улуг хойжу Иван Петрович Сафонов болду. Ол ам он алды чыл иштинде хой ажылынга ажылдап турар. Эң баштай он дөрт харлыында сакманщиктап эгелээн. Ам дуржулгалыг улуг хойжу. Декабрьның 15-те турганы-биле алырга, 1961 чылда төрүүр 700 хойнуң 100 баш бүрүзүнден-не 120 хураганны ап доруктурган. Ол үүгле колхозта эвес, а районда тергиин хойжу.

Иван Петрович-биле мендилешкеш, үгек майгынны бакылап көре бердивис. Ооң дөрүнде бичин демир суугуда от дазырткайнып хып тур. Суугуну долгандыр чаш хураганнарны чеди чедир санадывыс. Оларның чамдыызы дешкилээринге чоок—сергелеги аажок. Чамдыызы чадып каан саваң кырында удаан чыдырдар. Чаш хураганнарның иелери үгек майгынныг шанактың чоогунда ында-хаая эдип каап, оттап чорлар.

Ажылының дуржулгазын болгаш бир дугаар-ла ажыглап турары майгынныг шанааның дугайын чугаалап бээрин дилээривиске, эш Сафонов мынча диди:

— Дуржулга дээр-даа үүү боор. Эң кол кичээнгей салыр үүве болза малдың күш-деңгилдезин күстен өгелеп баксыратпазы болур. Бир эвес кыштың эгезинде малды аштадып, аргызыптар болза, часкаар барып чеже-даа чемгерерге деңгивестеп, харын хорамчага таваржып туруп бээр үүве болгай. Ынчангаш күскү үеде тараа оңдунга хондурхүнзедир кадарып туруп бээр кижи мен. Ынчааргa хойнуң семириири аажок боор. Бо хойларны көрүңер даан, силиг деп үүвезин—дээрге, ээзиниң чугаазын бадыткаар-даа дээнзиг, оттап бар чораан хойларның аразында улуг кара хой өрү халыпхалып, дешкилеп кагды.

— Кышкы соок үеде эртенги чыварны эрттирипкеш, хойну ажыдып үндүрер деп тыва хойжуларның чугаалап турары-ла шын. Эртенги чывар чылыг черге турган аш хойну шыырыктыр шаптар. Ооң уламындан мал арар-даа, аарыр-даа — дээш, майгынныг шанааанче айтып уламчылады:— Бистиң чорумал «өргээвис» база бир магалыг үүвениң бирээзи болгай. Хой хөй болганда долгады берген хойлар эртен кажаага четче үстүнмейн, чамдыызы хойлар-биле кады одарже үне бээр. Хар кырынга хураган төрүдүп алыры берге үүве болгай. Бо «өргээнин» ажыглап эгелээнивистен бээр сагыш ажыр болган-дыр бис. Хар кырынга доңуп дидиреп чыткан чаш үүвени майгынга киирип кааргa, аңаа чылыккаш, туруп сергектенип чоруй баар. Үүгле хире-хире болгаш иезинге салып, чылгадып, эмзиртип каап чоруур. Оон башка чамдык хойлар, ылаңгыя тогдулар оолдарынга чагдавайн, хоза бээрлер.

Иван Петрович, хойларны эргип көрүп, элээн бодангаш:

— Бистиң маадырывыс Ооржак Лопсаңчапка аалдап четкен болза...—деп, сөстерни чаңгыстап адап чугаалай-дыр.— Ооң дуржулгазын өөренип ап, ооң-биле таптыг чаржып көөр деп бодалдыг кижи мен ийин—дээш, база хандыр боданы берди.

— Коммунизмни ниити күжениишкин-биле, ниитилелдиң бүгү кежи күнериниң кызымак күш-ажылы-биле тудуп тургузар-ла болгай. Ынчангаш бүгү-ле хойжу эш-өөрлерни маадың чаш төлүн менди камгалап, секис чаагай кылдыр ажаап, өстүреинче кыйгырбышаан, бодум базала 1962 чылда эки түңнелдер дээш кыып ажылдаар деп хүлээнип турар мен—диди.

Шынап-ла, чоокта чаа болган республиканың көдээ ажыл-агый ажылдачыларының чөвүлел хуралының иниринден үүве чугаалааш, ол хойжу эш Лопсаңчапты 1962 чылда бедик көргүзүглер дээш социалистиг чарышка кыйгыргаш, ооң бадыткалы кыдыр холдарын тудушкан болгай.

Оон ыңай, эш Сафонов чаш хураганар алыр хүлээлгезин ам-даа санап дооскалак турарын, ол талазыбыс дуза көргүзерин тускай эртемнилерден дилээнин медегледи. Ол 1961 чылдагы түңнелинден артык бедик көргүзүглерни чедип алырын 1962 чылда планнап турар.

Мурнакчы хойжу Иван Петрович Сафоновка чаа чылда моон-даа арты түңнелдерлиг болурун күзеп калыңар.

С. БАЯНОВ.

Сорук киирип турар чурагайлар

I. ИЙИ ТҮҢНЕР, ИЙИ ПЕРСПЕКТИВАЛАР

— Капитализм болгаш хостуг садыг-үлетпүрлээр дээриниң системазы амгы үеде шылгалда тудуп турар дээр дугайын үлетпүр эзлериниң национал каттыжыышкынынга чоокта чаа президент Беннеди сагындырып турар үеде Москва болза совет экономиктиг кыйгырыгнын улуг хемчээлдинг чугаалап турар медээлерни парлап үндүрген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң хүлээп алганы бистиң чурттун келир чылдагы улус ажыл-агый планын болгаш Күрүне бюджедин үстүнде айытқан ол сөстер-биле «Нью-Йорк таймс» солун тайылбырлаан.

Америк биржачыларын болгаш монополистерниң ол органынга боргун девидээринге үндезин база бар. Үш чыл бурунгаар АКШ-тың конгрезиниң тускай комиссиялары, америк буржуаз экономистер болгаш янзы-бүрү социалогтар дээрге, совет чеди чыл боттуг эвес, Совет Эвилели экономика талазы-биле Американың Каттышкан Штаттарынга бо чүс чылда деннежип шыдавас деп кордал-биле боттарын ооҗургалып турганнар. Үш чыл эрткен, чүү болганы дээрге, совет чеди чыл үүгле болдур эвес, харын база ажыр күүсеттинип турар болган, ынчаарга америк экономика чаңгыс черге таптап турган.

1950 чыллан 1960 чылга чедир чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр национал орулга Совет Эвилелинте 124 хуу көвүдээн, а АКШ-ка—үүгле 14 хуу. Англияга—20 болгаш Франциягa—41 хуу. 1945 чылдан 1960 чылга чедир үлетпүр продукциязының немелде өзүлдезиниң чылда ортумак темпини ССРЭ-те 11,1 хуу, а АКШ-ка—1,8 хуу болган.

Эртем-техниктиг депшилгенин шиитпирлиг алырларынга (чижээлээрге, октаргай белгемин шингээдип алырынга) АКШ-ты Совет Эвилели эрткен болгаш амгы үениң бир кол материалы—кан эзилирер талазы-биле АКШ-тың «таванғайын базын келген» чорукка империализмниң хардаачылары девидеп турарлар. 1950 чылда АКШ барык 88 миллион тонна канны, а Совет Эвилели—үүгле 27,3 миллион тонна канны эзилдирген турган. Ынчаарга бо чылын ССРЭ 71 миллион тоннаны, а Каттышкан Штаттар — 90 миллион тоннаны эвээшти бүдүрер болуп турар.

Ынчалза-даа америк империализмниң кол коргар чүвези—келир үе, перспектива болуп турар. Биске ол перспектива үениң ең чугула документизи — төөгүлүг XXII съездиге бадыттынган партияның чаа Программазы-биле тодаргайлаттынган. Бодунуң деннежир чүвези чок өңдүрү-биле, гуманизмиле бүгү делегейге кижи кайгаар сонуургалды болдурган ол Программа ам-на боттанып өгелээн.

Ынчаарга АКШ-тың перспективазында чүү барыы? Амыдында үүгле бирээ тодаргай—ажыл чокталыр чорук, чедип келир чаа кризистиг коргунчуу. АКШ-та «калчаарал-биле барык деннежип турар коргуушкунуң угааны» күштелип турар деп, оралакчы президент турган Никсоннуң чоокта чаа медеглээни таварылга эвес-тир.

Ээлчеглиг балыышкынның соонда, бо чылдың чазынында АКШ-тың экономиказынга ооҗум хөгжүлде эгелээни билдингир болгай. Ынчалзажок ажыл чок чорук херек кызында мурнуку деннелде хевээр арткан. Балыышкын үезиндээн-биле бир дөмей, ажылдаксаар чедиги кижи бүрүзү—ам ажыл чок. Чыл санында-ла ажыл чоктар санынга 1,3 миллион кижи немежип турар, ынчаарга беш чыл иштинде—1955 чылдан 1960 чылга чедир—ажылчүүл балансызының тургузуу өскерлир. Оттулар чүүл балансызының тургузуун эскертириниң күсели-биле чеди чыл дургузунда чурт 12,5 миллиард рубльди камнап алыр.

5—6 чыл бурунгаар оттулар чүүл биске ховар чүүл турганы билдингир болгай. Кышкы үеде оон чедишпези-биле чамдык бүдүрүлгелер долу күүсүз-биле ажылдарайн тургулаан. Ам ол—эрте берген үе-дир. Ам кара металл ховар чүүл болуп турар. Ынчалза-даа металл-даа ең чоокку үеде ховар чүүл эвес аппаар: бистиң металлургиявыстың өзүлдезиниң темпилери ыңдыг. 1962 чылда кан эзилдиреринин немелде өзүлдези барык 6 миллион тонна болур. Ону шупту 77 миллион тоннаны бүдүрген турар, бо болза Англияны болгаш Францияны катай алырга, оон ийи катап хөй-дүр.

Машина тудукчуларының мурнунда улуг сорулгалар туруп турар, ооң продукциязы 12 хууга өзер. Ынчалза-даа хамык ужур үүгле сан талазы-биле өскерилгелерде эвес. Машина тудукчулары болза улус ажыл-агыйының техниктиг депшилге оруу-биле улам ыңайты дескі көлүрлүүшкүнүн хандырар ужурлуг. Бедик бүдүрүкчүлүг 830 хевириниң чаа машиналарын массалыыбиле бүдүрүп үлүрерин олар шингээдип алыр ужурлуглар. Машина тудуунуң заводтарының боттарынга чаа автоматчыткан болгаш шуудтурулганың 3240 шугумнарын бүдүрген турар.

Химия үлетпүрү, өннүг металлургия, тудуг материалдарының үлетпүрү улуг базымны кылыр. Тудуглларга хлеб болур—цементини бүдүрер талазы-биле делегейде бирги черде үнүп турар бис. Капитал тудуу улам калбарар, аңаа 30,2 миллиард рубльди дезевилээн.

III. БҮГҮ ЧҮВЕНИ КИЖИГЕ

Күрүне бюджединиң дугайында хоойлунуң дөртку үүлү социал-культура хемчеглеринге дезевилелди тодаргайлаар боор чүве болгай. 1962 чылда ол дезевилелге хөй түңну—барык 29 миллиард рубльди—кижи бүрүзүнге 130 рубльди азы 145 америк долларны көрүп турар.

Кажан шагда хаанныг Россияга чоннуң кижи бүрүзүнге онаалтыр национал орулга аргажок чаржынчыг эвээш турган үе бар. Ам бистиң күрүневис кижи бүрүзүнге онаалтыр социал-культурлуг хемчеглерге безин хаанныг чазактың бүгү национал орулгазының кижи бүрүзүнге онаажырынаан хөйну чарыгдап турар-дыр. Мында болза халас өөредилге, халас эмнелге дузламчызының, пенсияларның, студентилерге стипендияларның, хөй уругларлыг иелерге пособиелериниң, дыштаныр бажыннарга болгаш санаторийлерге халас путевкаларның болгаш өске-даа үүлдериниң дугайында чугаа чоруп турар.

— Бүгү чүвени кижиге, бүгү чүвени кижиниң чаагай чоруунга — деп, партияның Программазында бижиттинген бо лозуннуң негелдеери-биле чаа бюджет-даа, улус ажыл-агыйының чаа планы-даа өттүр сиңниккен.

Бүдүрүлгениң чепсек-хереклерининг болгаш чоннуң хереглел үүлдериниң хөгжүлдезиниң темпилерин чоокшулаштырарының шугумун партияның XXII съездизи айтып берген биллингир болгай. Бүгү улус ажыл-агыйының туттунар оорганы—бистиң аар үлетпүрүү хөгжүлдеринге чедип алдынган улуг чедишкиннеринин түңнелиниле ол ынчаар болур аргалыг болган.

Чеди чылдың дөртку чылының планы бүгү үлетпүр бүдүрүлгезинин өзүлдезин 8,1 хуу болур кылдыр көрген. Ооң-биле калы бүдүрүлгениң чепсек-хереклерин бүдүрери 8,8 хууга, хереглел үүлдерин бүдүрери — 6,6 хууга көвүдээр. Ынчалза-даа аар үлетпүр болза чижик болгаш аҗш-чем үлетпүрүнге, көдээ ажыл-агыйга дерилгелер бүдүрериг 17 хууга көвүдедир. Оон аңыда чижик үлетпүрге капитал салыышкынныарын үштүр бир кезии кылдыр көвүдеткен.

Чуртталга тудуунуң хемчээли кевээр. Келир чылын хоорайларга болгаш ажылчын суурларга 95,6 миллион дөрбелчин метр чуртталга шөлүн—амгы үениң бүгү-ле эптиг чүүлдери-биле дериттинген 3,5 миллион хире квартираларны ажыглаллга киирген турар.

Келир чылда бистиң планывыска көдээ ажыл-агыйже өнза кичээнгейни салган турар. Көдээ ажыл-агый сөөгү үеде эвээш эвес чедишкиннерни чедип алган. Чижээлээрге, бо чылын тараанын, хөвеннин, чигир свеклазының болгаш өске-даа продуктуларның күрүне белеткели көвүдээн. Ниитиниң мал ажылы көдүрүлген. Ындыг болза-даа чоннуң оругалары, ындыг болганда көдээ ажыл-агый продуктуларына ол чоннуң негелдези оранчок дүрген белир апаар. Харын моон ужурунда, чижээлээрге, эттиг чамдык чедишпези биллинип турар-дыр. Келир чылда көдээ ажыл-агыйга капитал салыышкыннары 19 хуу көвүдээр, машиналарны болгаш химиктиг чемишчилилгелерни аңаа бээрин шиитпирлин-биле көвүдээр.

Эш Н. С. Хрущевтуң кезээде моргаг ногу-биле демиглеп турганы ышкаш, көдээ ажыл-агый будуулгезин бедиларинің эң чугула курлавыры болза, бедик дүжүттүү-биле ылгыып турар кукуруза болгаш бобы культураларын бүдүрерин калбарып турган, хөй чылдыг оътсигеннер, сула болгаш өскелер-даа ышкаш ындыг ажыы биче культураларны тарыырын кызырып турган, тарылга шөлдериниң тургузуун өскертири болур-дур.

Тараанны, эттги, суттуг, хөвеннин, чигир свеклазын болгаш өскелерни-даа бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын шиитпирлин-биле көвүдедирин улус ажыл-агый планында көрген.

Улус ажыл-агый планының чурагайлары ёзулуг-ла сорук киирипкиниг, бурунгаар, коммунизмче чоннуң маадырлыг базымын олар хөрчилен турар.

И. АРТЕМОВ,
СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

Оларның чүткүлү — чаартылга, чогаадылга, камналга

Рационализаторжуларның болгаш чогаадыкчыларның республика ниитилелинде

Чоокта чаа Кызылга рационализаторжуларның болгаш чогаадыкчыларның республика ниитилелиниң пленуму болуп эрткен. Ниитилелдиң кежигүннериниң партияның XXII съездизинге уткуштур алган социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезинин түңнелериниң дугайында илеткелди ВОИР-ниң республика чөвүлелиниң даргазы эш Скобеев кылган.

Республиканың рационализаторжулары болгаш чогаадыкчылары бо чылдың дургузында 307 чаартыкчы саналдарны киргеннер, оларның 195-жи бүдүрүлгеге шиңгээттинген болгаш 130 муң ажыг рубль камналганы берген. Ылаңгыя чурт үлетпүрүнүң эргелелиниң бүдүрүлге коллективтеринге рационализаторжуларның болгаш чогаадыкчыларның улуг чедиишкиннерин илеткелчи онзалап демделгээн. Бо чылдың он айларында чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери үчүле рационализаторжу саналдарны ажыглап шиңгээткениңден 27.517 рубль түңнүг камналганы алган. Рационализаторжу болгаш чогаадыкчы ажылдарны калбартып нептередир талазы-биле республика конкурзунуң бирги черин Элегес шахта эргелелиниң коллективи алган. Дагжылар бо чылын 17 чаартыкчы саналдарны бүдүрүлгеге шиңгээткеш 24736 рубль түңнүг камналганы алганнар.

Республиканың «Эң дээре рационализаторжузу» деп атты шахтаның слесары Ю. Рыбинге тывыскан. Хөй күш үнер аар ажылдарны долу механизастаарын хандырар 6 саналдарны ол киирген.

«Тыва тудуг» трезинде профэвилел организациязының чорутканы рационализаторжу болгаш чогаадыкчы саналдар талазы-биле конкурс бедик түңнелдерни берген. Конкурска кирген 13 саналдарны тудугларга ажыглан шиңгээткениңден 21.338 рубль камналга чедип алдынган. Ылаңгыя ховар материал болур олифаны чамдык таварылгаларда өске чүүлдер-биле солуурун эштер Мар[illegible]ин, Логинов оларның бүдүрүлгеге шиңгээткени 5 тонна ажыг олифаның камналгазын берген.

Кызылдың электростанциязында рационализаторжу мастер эш Скаков одалга төвүнче хөмүр даш дамчыдылгазының технологтуг чорудулгазын автоматчыдарының схемазын чогааткан. Ол ажыктыг санал бүдүрүлгеге 11200 рубль камналганы киирген. Ажыглаттынган изиг бусту станцияның девискээринде турар бажыңнарны чылыдарынга ажыглаарының схемазын инженер эш Григорьев ажылдап кылгаш шингээткен. Бо ышкаш чижектерни электростанцияның коллективинден дыка хөйү киирип болур.

«Тыва даг-дүгү» комбинат тудуунуң рационализаторжулары бо чылын чаартыкчы саналдардан 30 муң рубль камналганы алырын хүлээңгеннер. Херек кырында 10 айларда-ла коллектив рационализаторжу саналдардан 120 муң рубль камналганы алган. Ынчалза-даа ол хөй адырлыг улуг бүдүрүлгеде рационализаторжуларның болгаш чогаадыкчыларның хүрээлеңин калбартырынче кичээңгей кошкак салдынып турар. Хөй кижилиг коллективте чүгле 20 хире рационализаторжулар саналтынып турары четпес деп илеткелчи демделгээн.

«Тыва кобальт» комбинат тудуунда рационализаторжулар бо чылын бүдүрүлгеге 125 муң рубль камналганы киргеннер. Руда эргелелиниң удуртукчулары, ылаңгыя кол инженер эш Рыжов рационализаторжуларның ажылын бүгү талабиле эки удуртуп чоруткан болза түңнелдер оон-даа бедик турар ужурлуг.

«Тыва автотрест» эргелелинде рационализаторжуларның ажылын эренгей удуртуп турар. Ооң түңнелинде рационализаторжу чолаачылар болгаш септекчилер камналга планын чүгле 27 хуу күүсеткеннер. Республиканың чамдык АТК-ларында, харын-даа № 2, Кызыл-Мажалык АТК-лары дээн ышкаш мурнакчы коллективтерде безин ВОИР-ниң салбырлары тургустунмаан. Автотрестиң удуртукчулары рационализаторжу саналдарны мырыңай херекке албайн турарының фактылары илерээн. Автобус чолаачызы Непомнящий автомашинаның корбюраторунуң дүрген элээчел болгаш нарын кезээнің тургузуун чаартып эде кылган. Ол чаартылга шылгалданы чедиишкинниг эткен болгаш экономика талазы-биле дыка ажыктыг болган. Ынчалза-даа пассажирлер АТК-зының кол инженери эш Шмидт Непомнящийниң саналын үнелеп көрбээн болгаш рационализаторжу саналдарны чугаалажып көөр комиссияга безин ону дыңнатпаан.

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажылагыйында хөй күш үнер аар ажылдар дыка хөй. Оларны механизастаарының айтырыгларын шиитпирлээринге рационализаторжуларның ролю дыка улуг болур ужурлуг. Ынчалза-даа эргелелдиң кол инженери эш Сивков бо талазы-биле кандыгдаа ажыл чорутпайн келген.

Рационализаторжуларның чогаадыкчы мергежилдерин көдүреринің кол аргазы оларның материалдыг сонуургалдарын өй-шаанда хандырары болур. Хөй-хөй бүдүрүлгеларде рационализаторжуларның ажыктыг саналларын бүдүрүлгеге шиңгээткеш, оон эвээш эвес камналганы киирип ап турар, а ол саналдарны киирген кижилерге кандыгдаа төлевир, шаңнал бербейн турар таварылгалар бар. Дүрүм өзугаар рационализаторжу бодунуң киирген саналындан алдынган камналганың 6 хуузун алыр ужурлуг. Чамдык бүдүрүлгелерниң удуртукчулары рационализаторжунуң материалдыг сонуургалларын хандырып, ону чаа-чаа чогаадыкчы ажылдарже сорук киирер туржук, ооң алза чогуур шаңналын бербейн саададып, чыл-чыды-биле улуг чаргы үндүрүп турар чоруктар-биле эптежип болбас. Чижээ, «Тыва даг-дүгү» комбинат тудуунуң ажылыны турган эш Акимов бетон хоюдар машинаның конструкциязын чаарткаш, бүдүрүлгеге дыка хөй муң рубль камналганы киирген. Ол ажыктыг чаартылга дээш төлевирни Акимов мырыңай 3 чыл эрткенде арай боорда алган. Бо ышкаш чижектерни хөйү киирип болур.

Партиянын XXII съездизинің төөгүлүг шиитпирлеринге холбаштыр рационализаторжулар болгаш чогаадыкчылар ниитилелиниң мурнунга улуг сорулгалар салдынып турар. Хөй-ниити эгелээшкинге үндезилеттинген бо чылын улуг-улуг бүдүрүлгелерге конструкторлар бюроларын тургузар, республиканың рационализаторжулары, чогаадыкчылары 220 муң рубль түңнүг камналганы чедип алыр дээш бүгү күштү, чогаадыкчы мергежилди үндүрүп ажылдаар деп хүлээлгени пленумнуң киржикчилери хүлээп алганнар.

ТЕХНИКАГА ЭКИ МЕРГЕЖЭЭНДЕ

Сат Бегзи Ленин аттыг колхозка 1950—1956 чылларда трактористеп ажылдап турган. Ол-ла үениң дургузунда тракторну ол эки башкарып келген, ооң трактору кажан-даа ажылга белен турар.

1957 чылда колхоз төвү электрижиттинген. Ол үеде Сат колхоз баштаар черинің шиитпирин өзугаар мотор шимчедикчилиг электри станциязынга ажылдап, электрик хүлээлгени күүседип киргеп. Баштайгы үеде электриктээри берге болган. Ындыг-даа болза, ол аңаа чоорту, практика кырынга ажылдап өөрени берген.

Бегзи электриктериң түр хуусаалыг курузунга өөренген. Бо ажылга ол 1957 чылдан бээр амга чедир ажылдап турар. Сөөлгү ийи чылда электростанциязын ол чаасаан ажылдаып турар апарган. Техникага күзелдин-биле өөренирге болгаш практика кырынга ажылдаарга эки түңнелди берип турар. Электростанциязының септелгезин ол чылдың-на чайын чорудуп, кашла хонук дургузунда доозун турар.

Электростанция мотору, ооң яңзы-бүрү техниктиг кезектери камныг эдилелде. Аар-саар септелгени, техниктиг көрүүшкүнү ол үргулчу чорудуп турар. Электростанция чыруткы бербейн баар таварылга турбаан. Чурттал бажыңнарын, бүгү суурну чогуур шактарында доктаамал чырыдып турарына колхозчулар аңаа улуу-биле өөрүп турар. Кызыл-Чыраа суурда сайгылгаан киптинимээн чурттал бажыны барык чок. Бажыңнарга сайгылгаан киперер талазы-биле эш Бегзи кончуг шудургу ажылдаан. Суурда 200 ажыг сайгылгаан точкалары бар апарган, ооң иштинден 98 лампалар чагылар баштарында.

Электростанцияның бажыныңың иштинде өртке удур янзы-бүрү херекселдер чогуур негелдезинге чедир тургустунган. Бажыңның ишти, дашты арыг-шевер, корум-чурумнуг. Эш Бегзиниң ажылдаар черинде төп болгаш республикада үнүп турар солуннар, чечен чогаал номнары, тыва тоолдар стол кырында эңдерик чыдар. Чайлыг шактарында СЭКП-ниң XXII съездизинің шиитпирлерин болгаш материалдарын, партияның чаа Программазын, Уставын солуннардан ол таныжып, өөренип турар.

М. АРАКЧАА.

Чөөн-Хемчик район.

Республиканың малчыннарында

КЫШТАГЛАРДАН МЕДЭЭЛЕР

Улуг-Хем районда «Х Улуг-хурал» колхозтуң малчыннары кыштаглаашкынны эки чорудар дээш бүгү күүнүн салып турар. Амгы үеде колхозтуң 16000 шээр малы 32 кыштагларда, мыйыстыг бода мал 6 кезек черде хүр кыштаглап турар.

Ынчалза-даа кыштаглаашкында чамдык четпестер бары хомудаңчыг. Хүлбүс-Дашта эш О. Намажаптың кадарганы 140 баш молдургалардан ноябрь айда 5 молдурга өлген. Агаар-бойдустуң байдалы мындыг эки турда, ол малдар канчап өлгенил деп айтырыг тургустунуп келир. Ук молдургаларның күжү семис турган, а оларның өлгени малчынның харысалга чогундан болганы тодаргай. Эш Намажап молдургаларын кажаалап кааш, үргүлчү арагалап, чер кезиир турган, а ооң ажылын кым-даа контрольлавайн турар. Ол ышкаш колхоз мал чемин төтчегээр чорукту болдурбас сорулга-биле бөдүүн чемнерни нормалап үлеп турар хирезинде-ле Оттук-Даш, Кара-Булуң ынчаар сиген кажааларын багай кылгылаан ужурунда оларны мал үреп чип турар.

Бир кол үүл малчыннарның культурлуг негелделерин чогумчалыг хандырары болгай. Малчыннарга почтаны өй-шаанда чедирбейн турар болгаш солуннар почта салбырында мөөңнелип чыып турар, оон чорумал улус ээлериңе чедирип бээрге-даа ынчаар чыылган солуннарны номчууру берге болуп турар. Ыраккы одарларда малчыннарга лекция, беседаларны чорудуп, оларже кичээңгейни салыр өй келген.

М. МЕНДОТ.

* * *

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң малчыннарының кыштагларынга кажааларны болгаш чурттарга бажыңнарын ноябрьны сөөлүреди септеп эгелээн. Колхоз төвүнден 15 км ыракта черде хойжу Конфетаның кыштаан септезин дээш тудугжулар М. Лобанов, С. Волков оларны чоруткан. Бо соок үеде кыштаг септеп турар чорук малчынга-даа, ону кылыр тудугжуларга-даа берге дээрзи билдингир. Колхоз баштаар черинің талазындан кыштаглар септелгезин таарымчалыг үеларде, өй-шаанда чорутпайн, ам кээп девидеп турары четпес.

О. БАЛДИР.

* * *

Бай-Тайга районда «Малчын» көдээ ажыл-агый артелиниң шээр малын 13 кезек черде кыштаглаткан. Кыштаглаашкын ниитизи-биле багай эвес түңнелдерлиг эртип турар.

Ук колхозтуң Тоолайлыгда сарлык фермазының кадарчылары Достай биле Быртан-Оҥур олар 1961 чылда төрүүр 100 сарлыкка онаштыр 95 бызааны менди камгалап алган. Ол ферманың саанчылары У. Хертек 11 айларның дургузунда бир саар сарлыктан-на 320 литр, Х. Кара—310 литр сүттү саап алган. Ол дээрге сарлыктың бээр сүдүнүң хемчээлин өзугаар; багай эвес көргүзүг болур.

Мал кыштаглаашкынында четпестер база бар. Малды четчир санныг кажаалар-биле болгаш малчыннарны чырык, чылыг чурттарга бажыңнары-биле колхоз баштаар чери хандырбаан. Амгы үеде санда кирип турар 24 мал кажаазының он сеси колхоз тургустунарының мурнунда кижилериң хуузунда малын кажаалап чорзан ирик, буступ дүжер четкен кажаалары болуп турар. Ол ышкаш малчыннар чурттаары-биле ажыглалга дужаатты́нган 8 чаа бажыңның шалалары, соңга, эжиктери чок болганы-биле малчыннар ынаар кирбээн, а өглерде чурттап олурарлар.

Тоолайлыг Мугур-Аксыңдан ыракта турар болгаш ыңыа малчыннар медицина дузаламчызы-биле хандыртынмаан. Малчын Аказажык хенертен зараап, медерелин ышкынпкан. Аңаа эмчи дузаламчызын доп-дораан көргүзер аргажок болган таварылга бар. Ында сарлык фермазының саанчызы С. Саая кадыр ийден чуулгаш, бир дискээн дашка сивире дүжүп алган. Балыг улуг болгаш халалыг турза-даа, эмчиге чедирери берге—Каргы сынын ажар апаар. Оон бергезингеш улус соксаан. Ам ол саанчы балыг будун шарып алгаш, үр үеде ажыл чок олурун турар.

Тоолайлыг фермазынга эмнелге пунктузун тургузары негеттинип турар.

К. ЧҮЛЬДҮМ.

СААНЧЫ

Кажан, колхоз баштаар черинің хуралынга, аныяктарны мал ажылынче калбаа-биле киирер дугайында айтырыгны чугаалажып турда, Үдүүне Кылын-ооловна Ооржак бодунуң саанчы болуксаан күзелин илереткен. Ооң дилээн хандырган. Өвүр районда «Кызыл тук» колхозтуң Хорумнуг-Ой сүт-бараан фермазында ол ам 8 чыл ажыг үеде саанчылап турар.

Мурнакчыларның үлегерин ажыглавышаан, бодунуң мергежилин, политиктиг билиин бедидер дээш Ү. К. Ооржак чүткүлүг демисежип турар. Аныяк саанчы бодунуң ак-сеткилдиг күш-ажылы-биле коллективте хүндүлелди болгаш макталганы чедип алган. Ону көдээ Советтиң депутадынга ийи удаа улаштыр соңгаан, а дараазының чылында эш Ооржак район Советиниң депутадынга соңгуттурган.

СЭКП-ниң XXII съездизинің төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, социалистиг чарышка алган хүлээлгезин чедиишкиннинг күүседир талазы-биле эш Ооржак үлегерлиг ажылдап турар. Бодунда быжыглаан тыва инектериң бирээзинден-не (декабрь 1-ге чедир) 1194 кг сүттү саган.

Ферманың кышка белеткелин организастаарынга, ооң девискээринің арыг-шеверин улам эжижилеринге, ол ышкаш коллективке кижизидилге, масса-политиктиг ажылды калбартырынга Үдүүне Кылын-ооловна идепкейлиг киржип турар. Эш Ооржак ам дөрт уругларның иези, биче чаштарны шын кижизиделеринге ол база-ла үлегерлиг болуп турар.

Үдүүне Кылын-ооловна Ооржактың хөй-ниитичи, күш-ажылга үлегерлиг чоруу чүгле ооң ажылдап турары фермада эвес, Өвүр районда, харын бистиң Тыва республикада безин сураглыг апарган. Ону ажылчы чон Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутадынга соңгаан. Чоннуң ол улуг идегелин эш Ү. К. Ооржак шынзыдып шыдаар.

Д. СПИРИН.

Кыйгырыг-биле танышкаш

Чоокта чаа болуп эрткен Сибирьниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчизи, Өвүр районда «Торгалыг» колхозтуң даргазы М. Мирчин, ук хуралдың киржикчилериниң кыйгырыын колхозчуларга таныштырган. Колхозтуң малчыннары ол кыйгырыны деткивишаан, 1961 ажыл-агый чылында чедип алган чедиишкиннерин түңнеп көрген. 1961 чылда Тумат төрүүр 90 өшкүден 101, Базыр-оол 95 өшкүден 109 анайны, Осур-оол 100 хойдан-на 103 хураганны, Эдер-оол 100 беден-не 95 кулунну, Седен-оол 100 инектен-не 98 бызааны ап, мурнакчылар болган. Хойжулар: Бурбужал хайнак ирттериң бирээзинден-не 4,4 кг, Санчат-оол—4,3 кг дүктү кыргып алган.

Сибирьжилериң кыйгырыынга сорук киргеп торгалыгжылар чаа ажыл-агый чылында бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Колхоз күрүнеге ниитизи-биле 550 тонна эттти болгаш 86 тонна дүктү садарын хүлээнген.

Н. ДАМДЫН.

Мал ажылынче угландырган

СУГ-АКСЫ. «Сүт-Хөл» совхозтуң Бора-Тайга салбыры бо чылын тудуг бригадазының кичээңгейин мал ажылынче кол угландырган. Күш-ажылды шын организастап, удуртулганы эжижиткениниң түңнелинде бызаңчыларның көргүзүү багай эвес. Тудуг бригадазының бригадири эш Топуй-оолдуң редакцияга дыңнатканы болза:

— Эрткен чылын 100 инектиң чедир кылдынмаан кажаазын ажыглалда киирген, 11 кыштагларда кажааларның капитал септелгезин кылган. Чаа тудуглардан: 100 инекке, 800 хойга, 100 бызаага кажааларны туткан, малчыннарга 8 чурттарга бажыңнарын кылган.

Бригада келир чылдың тудугларына белеткелди база организастыг чорудуп турар. Шеми бажында эш Зайцевтуң бригадазында салбырның тускай звенозун быжыглаан. Олар баштайгы хүннерде 70 кубометр тудуг ыяжын белеткээн. Ажыл чедишкиннинг чоруп турар.

Хүлээлге күштүг

Партиянын XXII съездизинің материалдарын Эҗимниң комплексилиг хой бригадазының кежигүннери таныжып көрген. Программада айытканы улуг перспективалар оларның кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилин өөртүп, чаа-чаа тиилелгелерже сорук киирген.

Ук бригаданың кежигүннеринде мурнакчылар база бар. «Улуг-Хая» совхозтуң мурнакчы хойжузу Г. Ендан 1950 чылдан бээр ниитиниң малын кадарып келген. Бо кышка ол багай эвес белеткенген, кыштагда 22 тонна сигенни белеткээн. Үлегерлиг хойжу 1962 чылда 100 хой бүрүзүндеп 110 хураганнарны бүрүү-биле камгалап ап, бир хойданна 2,7 кг дүктү кыргып алырын хүлээнген.

Л. ДАШ-ООЛ.

Кичээңгейни күштелдирер

БУЛУЦ-БАЖЫ. Эрзин районда «Кызыл сылдыс» колхозтуң малы хүр кыштаглап турар. Ол болза семиртилгени, күскү одарладыышкынны эки чорутканын, кышка белеткелди хынамчалыг организастаанын херечилеп турар. Мыйыстыг бода мал 15, а шээр мал 51 коданнарда, ол ышкаш чылгы 2 кезек одарларда кыштаглап турар. Колхозтуң тевези ам 80 ажыг турар, ону таарымчалыг одарда мергежилдиг кадарчы малдап турар.

СЭКП-ниң XXII съездизинің төөгүлүг шиитпирлерин боттандырбышаан, ниитиниң малын менди, чылыг болгаш тодуг кыштагладырынга колхоз баштаар чери, партия организациязы чамдык боттуг хемчеглерни алган болгаш кышкы мал ажылынче чугула кичээңгейни салып турар. Бо чылын бирээзинге-ле 400 хой кирер чаа 4 кажааларны немей кылган.

Амгы үеде колхозтуң шээр малы массалыг оолдап эгелээн. Чаш мал хүлээп алырынга белеткел база багай эвес. Эрткен кыжын ажыглаан кажааларны бүрүн септевишаан, бо чылын бирээзинге-ле 300 хураган кирер кажааларны туткан.

Фермаларга мал чеминин курлавырын көвүдетпишаан, кыштагларже сиген, малдың өске-даа чемнерин сөөртүр ажылды организастыг чорудуп турар бир кезек үеде сиген сөөртүлгезинге 8 автомашиналар ажылдап турган, ол үеде 660 тонна сигенни кышталарда чедирген. Бо хүннерде ол талазы-биле тускай звеноларны быжыглап тургускан.

Сүттү аңаа садары таарымчалыг

«Тээли» совхозтуң бирги салбырының Ээр-Хавак суурунуң магазининге сүттү садыглаар болза, ажылчыннарның, бичии чаш уругларның чогуур үезинде сүт-биле хандыртынарына чогумчалыг болгаш кижилериң ажылдаарынга саат чок таарымчалыг деп бодаар мен. Сүттү каяа, канчаар садыглаар дугайында айтырыгны өөренип көөрү күзенчиг-дир.

Ийи чартык километр черде сүт-бараан фермазындан сүттү алгаш Ээр-Хавак суурнуң кол кудумчузун таварты сөөргүпүшаан, шуут-ла Тээли суурнуң чем магазининге киирип турар. Ээр-Хавактың чурттакчылары хөй. Ынчангаш Тээли суурнуң магазининден сүт садып алыр дээш барган ажылчыннар ээлчег манаар дээш хөй шакты хүннүң-не эрттирип турар.

Бирги салбырга сүт садарын организастаан болза, дыка үр ээлчег манаар чорук турбас ийик. Мурнуку чылдарда сүттү кайы-даа магазиннерге садып турган болгай. Райпо баштаар чери хереглекчилериң бо күзелин хандырары чөптүг деп бодаар мен.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

Заводтуң 250 чыл ою

ТУЛА. Туланың чеп сек заводу 1962 чылың февральда болдунуң 250 чыл болган оюн демделээр деп турар. I Петриниң үндезилеп тургусканы Тула заводу даштыкы эжелекчилерден орус күрүнениң камгалалынга улуг рольду ойнаан.

Ам Туланың чепсек кылыкчылары тайбың продукцияны — аң бооларын болгаш спорт бооларын, дааранылга машиналарын кылып турар, ол чүүлдер бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда-даа калбаа-биле билдингир болуп турар.

Чурукта: «Тула» деп дааранылга машиналарының эң дээре эштекчилериниң биразы комсомолчу Нина Хромова ажылдап тур.

Фото **П. Масловтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

ФЕЛЬЕТОН

ЧАҢ-НА ЭВЕС ЧАҢНАРЛЫГ

Иван Васильевич республиканың улус өөредилге килдизинің эргелекчизинің кабинединге хаалганы шыгырт кылбайн кирип келген.

— Мени кандыг-бир школаже башкыладып чорудуп көрүңер. Совет башкының ат-алдарынга таарышпас үүлгедиглерни кылганымны канчаар миннин боданмаан дээр ону, дүктүг бажым тазарар хире, калчан хаваамдан дүк үнер чыгам хире болду. Ол үүлгедиглериң меңээ улуг кеземче, амыдыралга өөредиг болганын бүзүрел көрүңер—деп, дискек кырынга сөгүрүүр чыгам чаннып, дилеп-тир.

Дужаал-даа алдынган. Иван Васильевичиниң сагыш-сеткили оожургап, хөрээнге кара булуттар ышкаш диргелип чораан үүл арылган. Барын-Хемчиктиң Эрги-Барлык школазынга башкылап кирипкен. Ынчалза-даа ооң сагыжынга бир-ле чүве четпес болган: «Бии-Хемде инектерим, хаваннарым, дагааларым, кастарым, эҗткир чаагай индюктерим, хамык хуу эт-херекселдерим онча-менди ирги-бе?» Ол бодалдар ооң сагыжындан дүне-даа ыравастаан.

Өөредилге чылы орту кирип чорда кандыг салым-чол ону Эрги-Барлыкка октапканы ол? Бии-Хем районнуң Сушь школазынга директорлап тура, бодунуң эрге-дужаалын өскээр ажыглап, совет башкының адынга төлеп чок үүлгедиглерни кылганы дээш Бии-Хем районозу ону школа директору эрге-дужаалындан, башкы ажылындан үндүрген турган.

Сушьтан каш-ла километр ырак эвес Сесерлиг суурда Уруглар бажыңының директору Логвенчевтиң төлеп чок үүлгедиглери дээш база-ла эрге-дужаалындан дүшкениниң медээзи Иван Васильевичини хөлзеткен-даа, өөрткен-даа.

Хоочун таныжы Петр Дмитриевичиге дүрген-не барып ужуражыксаанының бодалы ону мырыңай дөстүндүрбейн барган. Школа директорундан шөлээ дилеп алгаш, «будуктуг ыяштың кыры-биле, булуттуг дээрниң адаа-биле» Кызылга ужудуп келгеш, республиканың социал хандырылга килдизинче далаштыг чорупкан. Ында ооң бүзүрелдиг таныжы Петр Дмитриевич Сесерлигде Уруглар бажыңының директорунга кымны киирерин чаңгыс-ла билир, шиитпирлээр кижи ол. Ону эптигээлдээ-биле хүлээп алган-даа. Иван Васильевич Уруглар бажыңының директорунга саадаксаан чалбыраштыг изиг күзелдерин, бодалдарын илереди төө каап берген. Черле ынчаш Иван Васильевич даргаларга канчаар бараалгаар, оларның-биле канчаар чугаалажыр талазы-биле тускай арга-мергежилдиг кижи-дир.

Чорук-даа эки чаагай бүдүп, сактып күзээни ышкаш болуп, Иван Васильевич Гуляев Сесерлигде угааны багай болгаш инвалид Уруглар бажыңының директорунуң столунга чиик чаагай саадап олурупкан. «Чүүк машиназы ГАЗ-51-даа, Москвич-даа мээң эргемде, боларның бирээзинге олурупкаш аңнап, балыктап, хууда кандыг-даа үүлени бүдүрүп ап болур чүве эвеспе» деп чоргаар, шөлээн боданып олургулаан. Бир дугаарында-ла бодунуң чурттаар бажыңынче улуг кичээңгейни сала берген. Дөрт өрээл бажыңы шилип алган.

— Ногаа тарыыр чери-даа делгемне оран-дыр. Доскаар-доскаары-биле дузап турар ногааны моон ажаап ап турбас чүве бе. Инектер кажаазын дөө орта туттурар, ооң чанынга хаван болгаш куштар кажаазы турар. Чунар бажыңы маңаа туттуруп алыр — деп, Иван Васильевич кадайынга чугаалап турган.

Энир чылын чаа салдырган плитаны бустургаш, амданныг, чаагай манчы, хуужуур, хлеб болгаш өскедаа эки чемнер быжырып чиир орус печканы ооң орнунга кылдырткан. Соңгаларны, рамаларны, эжиктерни, шаланы база катап дозулаткан, өске-даа үүлдерни кылдырткан. Ол бүгүнү кылдырарынга боттарының карманындан биче-даа чарыгдал, когарал үнмээн. Аңаа Уруглар бажыңының хөй түңнүг акшазын чарыгдаан.

Ажылдап киргениниң каш хонуктары эрткенде, директор Иван Васильевичиниң чес-холазы дорааан-на көстүп келген. Ажылдакчыларынга каржы-халанчыг болуп, көскеттинип-хөректенген үнү-биле ажыг дус дег сөстерни оларже чажыптар. Чамдык ажылдакчыларын мырыңай бодунга чүдүүр чыгам хире коргудуп алган. Хуралга ооң адынга чөптүг шүүмчүлел кылырга, сиртин сирбейтип, хорадаан моортай дег апаар. Шүүмчүлээн кижиге бар шаа-биле ажынып, «ийи караа-биле көрбестеп», аңаа өш-өжээн бодаар. Чунар бажың ажылдакчызы эш Скобееваны, дизелист эш Солоницинни ооң адынга чөптүг шүүмчүлел кылганы дээш ийилдирзин ажылдан үндүрүпкен. Уруглар бажыңының медсестразы Рая Оюн база-ла директорунуң четпестерин шүүмчүлээн. Ооң ужунда божуур четкен Рая Оюнну медицина сестразы хүлээлгезинден дүжүргеш, уруглар ажаакчызы кылдыр шилчиткен. Рая Оюн ооң мурнунда Иркутскиниң медицина институдунуң 3-кү курузунга өөренип турган. Рая Оюнниуң декрет акшазын үр үениң дургузунда бербейн туруп-туруп, чоокта чаа берген. Ооң коммуналдыг хандырылгазын мынчага дээр бербейн турар. Шынында директор бодун бүгү-ле коммуналдыг хандырылга-биле «дижинге чедир» чепсегленип, «чаг иштинде бүүрек, чанчык иштинде таапкы дег» чыргал тамчыкты тургузуп апкан. Ол черниң ажылдакчызы Тамара Допчуттуң декрет акшазын база-ла бербейн турган.

Эргелелдиг кадайы Мария Васильевнаны Уруглар бажыңының кижизидикчизи кылдыр киирип алган. Мария Васильевна уруглар кижизидериниң талазы-биле кандыг-даа эртем, практика чок. Бодунуң хоочун өөнүү Федор Новиковту Сушьтан кара албан-биле көжүрүп эккелгеш, күш-ажыл инспектору кылып алган. Новиков моон мурнунда Сушь школазынга күш-ажыл башкылап тура, ажылынга харысалга чок болгаш уругларны күш-ажылга кижизидериниң методиказын билбези дээш ажылындан үндүрткен турган. Бодунуң идегелдиг чолаачызы Иван Дементьевтиң адазы Михаил Дементьев ирейни ийиги дизелист кылдыр хүлээп алган.

Уруглар бажыңының эт-херекселдерин бодунуң таныштарынга ажыглаадып, бир төгерик, бир тумбочкалыг столдарны, ханага тургузар улуг хемчээлдиг көрүнчүктү болгаш сандайларны Иван Васильевич бажыңында аппарып алган.

— Уруглар бажыңы бир аттыг, бо чылын үш саар инек садып алыр чүве. Ынчангаш оларга чиртир сиген кезип алыр черден чөпшээреп көрүңер—деп, «Тинелге» колхозтуң Сесерлиг салбырының удуртукчуларындан Гуляев бо чайын дилеп келген.

Ынчангаш 4 га терең сигенниг шөлдү аңаа чөпшээрээн. Оон 1 тонна 900 кг сигенни кескен. Бодунуң инектеринге чиртири-биле тайгада биче сараат хире, шынары багай сигенни директор кезип алган чүве-дир. Иван Васильевичиге кыдыгаткан хөөкүй адыгуузун аът ам тайгага кескен шынары багай сигенни чип, чүгле шартаарап турар, директорнуң инектери ол аттың чиир ужурлуг ногаан, амдан хоолулуг сигенин туразында дайнап, сагыш човангыр ээлеринге хөй сүттү берип турарлар. Гуляев бодунуң хуузунда ажылагыйы, хуу өнчү дээнде от, көсче шурай бээр чыгам хире карак кызыл. Ол ам 3 баш инектиг, ээлээн каш индюктерлиг, кастарлыг, дагааларлыг, бир хаванныг.

Гуляев-даа, Новиков-даа Уруглар бажыңының ГАЗ-51 маркалыг чүүк машиназынга чолаачы чокка боттары олурупкаш, ыңай боорлар. Олар ол машина-биле боттарының хуузунда чоруун бүдүрүп турарлары ол.

Хоруглуг 5 улуг аңнарны оорлап өлүргеш, кеземче херээнге кирип турар Донгак Солаан-оолга директор Гуляев Уруглар бажыңының машиназын ажыгладып, ону тайгага чедирип, оон эккеп, шак ол «хоочун аңчызындан» оор аң эдин үспейн ап,—таңды кежиин четтиреринге киржип турганының фактылары бар.

Уруглар бажыңында ам 37 уруглар турып турар. Ам ында штаттыг ажылдакчылардан 9 ажаакчы, 2 кижизидикчи, 2 таңныыл, ажыл-агый эргелекчизи, ээт ажаакчызы, киномеханиги, чолаачы, күш-ажыл инспектору, бухгалтер, оларның кырынга дизелист Дементьев ирейни база директор Иван Васильевичини кадарга шупту 21 кижи болду, а оларның кырынга чем кылыкчыларын, чунар бажың ажылдакчыларын, хеп чуукчуларын, бажың аштакчыларын, от салыкчыларын кадарга мырыңай дөрттен чедип турар. Бодап көрүңерем, эргим номчукчу, чүгле үжен чеди уруглар турар албан черинде кайы хире хөй штаттыг ажылдакчылар бар-дыр.

Башкы кадрларны болгаш өөреникчилерни удуртурунга бодунуң төлеп чок чоруун көрүскеш, оон үндүрткен Гуляевти база-ла ындыг удуртур ажылга хүлээп алганы принцип чок деп чүве билдингир. Кадрларны шын шилип алыр талазы-биле партияның негелдезинге таарышпас чорукту республиканың социал хандырылга килдизиниң эргелекчизи Курченко бар шаа-биле камгалап турар. Гуляевтиң четпестериниң дугайында чагааны көдээ бижикчи «Шын» солун редакциязынга бо чылдың ноябрь айда чоруткан. Ол чагаада айыткан фактыларны хынап, хемчег алыры-биле редакция ону республиканың социал хандырылга килдизинче чоруткан.

Аңаа мындыг харыы келген: «...Чагаада кирген фактыларны Уруглар бажыңының ажылдакчыларының бүдүрүлге хуралынга чугаалажып көргеш, четпестерни узуткап, ажылды эжижидериниң тодаргай хемчеглери хүлээп алдынган. Директор эш И. В. Гуляевтиң каржы-доңгун чоруунуң, ооң четпестериниң дугайында шыңгыы хемчег алдынган.

Республиканың социал хандырылга килдизиниң эргелекчизиниң хүлээлгезин күүседип турар М. Шашков».

Шынында ол чагаада кирген фактыларны Уруглар бажыңының ажылдакчыларының бүдүрүлге хуралынга чугаалашпаан болган. Ынчангаш эш М. Шашковтуң адын салган бижик карак ажыттаан меге харыы болган.

Аныяк салгакчыларны кижизидип дарганнаар албан черинің удуртукчузу болурунга Иван Гуляев төлеп чок.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Москва—Антарктида аразынга ужудуушкун

Хамааты ужар түүл флодунуң начальниги, ужар түүлдүң генерал-полковниги Е. Ф. Логинов-биле беседа

Хамааты агаар флодунуң сонгу чүк ужар түүлүнүң ужулукчулары А. Поляков болгаш Б. Осипов оларның башкарганы болгаш чүктүг «ИЛ-18», «АН-10» деп самолёттар Антарктиада чеде берген дугайында мелэ декабрь 24-че дүнеде Москвага биллине берген. Индияны, Бирманы, Индонезияны, Австрааляны, Чаа Зеланцияны таварты олар Антарктиа дапке, 78-ки мурнуу параллельдин адаанда Росса деп ортулукта турар Мак-Мердо деп америк антарктида станциянын аэродромунга барып хонганнар. Москвадан тура олар 22.693 километрни эрткеннер, а бүгү орук тун узун дурту 26.423 километр.

СЭТА-ның корреспондентизи Б. Лукьянов ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин чанында Хамааты агаар флодунуң (ХАФ) Кол эргелелиниң начальниги, ужар түүлүнүң генерал-полковниги Е. Ф. Логинов-биле ужурашкаш, совет ужулукчуларының мырынай чаа эрткен оруунуң дугайын чугаалап бээрин оон дилээн.

— Крайстчерчиден (Чаа Зеланцияда) Мак-Мердо станцияга чедир орук эн-не берге участок түве — деп, Е. Ф. Логинов чугаалаан. — «ИЛ-18» деп самолёт ол черни 6 шак 59 минутаныш дургузунда, а «АН-10» 7 шак 36 минутаныш дургузунда ужуп эрткеннер. Индий океаны кежилдир Антарктидага чедир 4.253 километр черни эрткеннер. Агаар-бойдустуң берге байдалдары болгаш хат күштүү-биле хатып турза-даа, машиналар шакта ортумаа-биле 600 километр дүрген чоруп турганнар.

Мирный деп станцияга агаар эки аппаары билек-ле Мирный-же ужарын үргүлүлээр деп ХАФ-ның сонгу чүк ужар түүлүнүң начальниги М. И. Шевелев самолёттан ыынатты. Мак-Мердоже эштер Шевелевче, Поляковче болгаш Осиповче радиограмманы чап-чаа-ла чоруткаш оларның бүгү бот составының Антарктиада чеде бергени-биле шын байыр чедиргим.

Оон соонда генерал-полковник Е. Ф. Логинов СЭТА-ның корреспондентизинин чамдык айтырыгларына харылаан. Моон аданда ол айтырыгларны болгаш оларга харыларны парлаттыыр.

Бо ужудуушкунну совет агаар флодунуң хөгжүлдезинге хамааарыштыр канчаар үнелеп турар силер?

Антарктидаже бистиң самолёттарывыстың ужуушкуну болза ала-чуруттун машиналары-биле кончуг ырак черлерни ажып эртип болур аргалыын балыткаан. «ИЛ-18» болгаш «АН-10» оларның ам аар дензи-биле ужуп болурун бо ужудуушкун бадыткалдыы-биле көргүскен. Бо чорук ылангыя иштики агаар оруктарынга дорт агаар харылзаазын тургузар арганы биске бээр. Ынчангаш самолёттарның иштин шимчээшкининин ортумак дүргедээшкини улгадыр.

Москва—Антарктида аразынга ужудуушкуннуң үезинде материалдыг кезектиң ажылының сизагай түүлү кандыг болганыл?

Бүгү орук тун дургузунда кандыг-даа онза түве болбаан, чүге дээрге Совет Эвилелинде агаар-бойдустуң байлалы эн-не янзы-бүрү болгай. Ол чоорук самолёттарны агаар-бойдустуң кандыг-даа байлалдарынга — белик-даа, чавыс-даа температуралыг үеде ажылган болур арганы берген. Антарктиада соокта ангыда база бир онзагай түве болза күштүг хат болур. Ынчалза-даа экипажтарының ужудар болгаш техниктиг составы кадыг-бергелерни ажып эртип шыдаарынга эки белеткенген.

Самолёттарның экипажтарының дугайында түүн чугаалап болурул?

Ужудукчулар Поляковтуң болгаш Осиповтуң экипажтары кончуг дуржулгалыг. Олар сонгу чүк болгаш полар широталарынга хей-хей миллион километрлерни ужуп эрткеннер. Соок болгаш хат оларга шаптык кадып шыдавас.

Мындыг болгаш моон-даа улам ырак ужудуушкуннарны кылып болур аргалыг өске-даа ужудукчулар хамааты агаар флодунда бар ирги бе?

«ИЛ-18» болгаш «АН-10» деп машиналарга миллион-миллион километр черлерни ужуп эрткен чүс-чүс ужудукчулар, штурманнар, механиктер бисте бар. Олар чавыс температуралыг-даа үеде база агаар-бойдустуң берге байлдарында-даа ужудар дуржулгалыглар. Оларның хей нуруузу Антарктидаже ужар соолуганы шинитпирлеп болур дээрзинге бүзүрел-биле чугаалап болур мен. Амгы ужудуушкунга экипажтарны кажан бистер шилип ап турувуста бистиң шилилгевис аажок улуг турган.

Ужудуушкуннуң удуртулгазын канчаар боттандырганыл?

Дорт удуртулганы «ИЛ-18»-тин бортунга (иштинге) олурган, ХАФ-ның сонгу чүк ужар түүлүнүң начальниги М. И. Шевелев чоорудуп турган. Ол чавыс температуралыг үеде ужудуушкуннуң байдалын ханы билир, агаарны арктиктиг ёзу-биле ылгап билир, дуржулгалыг поляжы кижи түве. Шак мындыг мөзү-шынар орукка турграстунуп келген бүгү-ле айтырыгларны шын шинитпирлээрин хандырган. ХАФ-ка Төп диспетчер албаны узуктел чокка ажылдап турган. Эн баштай агаарга чораан самолёттар-биле радио харылзаазын Москвадан шуут дорт, а оон соонда Мирныйны дамчыштыр тудуп турган.

Мирныйда эш Линьковка командылаткан самолёттарның отряды турул турар, олче моон сонгаар улуг самолёттарның баарын ол хандырып турар. Ийи аэродромну белеткээн. Аэродромнар бот-боттарындан түүле 400 километр ырак турза-даа, оларның турар черлеринде агаар янзы-бүрү.

Мирныйда совет эртем станциязы-биле харылзаа тудары-биле Антарктидаже доктаамал ужудуушкуннарны организастап болурун канчаар бодап турар силер?

«ИЛ-18»-тин болгаш «АН-10»-нүн ужудуушкуну үе-үеде ужудуушкунга хамааржыр. Ол чорук Сонгу чүктүң далай оруунун эртемденнериниң болгаш специалистериниң элээн каш айларның дургузунда Антарктидага улуг эртем ажылдарын чорудар соруулганы баш удур көөр. «ИЛ-18» Москваже эээн келир, а «АН-10» янзы-бүрү даалгаларны күүседири-биле Антарктидага элээн үеде турар. Антарктидабиле доктаамал агаар харылзаазын тургузуп болурунуң дугайында айтырыгны ам-даа өөренип көөр апаар. Түүле хынамчалыг өөренип көргенинің соонда дорт харыны берип болур.

Түннелинде ХАФ-ның начальниги Е. Ф. Логиновтуң онзалап демдеглээни болза, Европа биле Антарктиа аразынга, Москва биле Мирный аразынга агаар көвүрүүн тургузарын даалган Коммунистиг партиянын болгаш Совет чазактын даалгазынга «ИЛ-18» болгаш «АН-10» самолёттарның экипажтары, хамааты ужар түүлдүң бүгү бот составы чоргаарланып турар. (СЭТА).

Даштыкыдан допчузу-биле

⊙ Румынияның национал Улуг хуралының сессиязы Бухарестиде ажыттынган. Дараазында айтырыгларны чугаалажып көөру-биле бадылаан: 1. 1962 чылда РУР-нуң күрүне бюджединиң дугайы. 2. 1961 чылда РУР-нуң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының күүселдезинің дугайы болгаш 1962 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң күрүне планының дугайы.

⊙ Венгрияда социалистиг күш-ажылдын бригадаларының шимчээшкини калбарган болгаш 250 мун чыгам ажылчы чоннарны хаара тудуп турар. Ол бригадаларның үлегер-чижээн ёзугаар чурттуң бүдүүлгелеринде социалистиг күш-ажыл цехтери деп хүндүлүг атты тыпсыры дээш шимчээшкин төрүттүнген болгаш калбарып эгелээн. Будапештиниң «Икарус» деп автобус заводунуң радиатор цеги болгаш Дьерскиниң вагон тудуунуң заводунуң цехтериниң бирээзи социалистиг күш-ажылдың цеги деп ат дээш шимчээшкинни Венгрияга бир дугаарында эгелээннер.

⊙ Кыдаттың ыяш белеткээр эң улуг району — Хэйлунцзян можуда тудуг ыяжын белеткээриниң хемчээли, хосталган соонда эрткен беш чылдар-биле деннээрге бо чылын 5,5 катап көвүдээн. Республиканы дыт ыяштың бүгү курлавырларының дөрттүн бир кезии Хэйлунцзянда онаажып турар. Ында чаа-чаа хоорайлар, суурлар, амгы үениң техниказы-биле чепсегленген 40 ажыг ыяш белеткелдер төптери бар.

⊙ Аденниң «Херээженнер ассоциациязы» парламентиге болгаш хоорай чагыргазының органнарына болур сонгулдаларга киржир кылдыр сонгулда эргелерин ол англи протектораттың херээженнеринге тыпсырын негээн.

⊙ Бо чылдың октябрь 1-де Японияның чонунуң саны 94.280 мун кижи болган. Япония чоннуң санының талазы-биле Кыдаттың, Индияның, ССРЭ-нин, Каттышкан Штаттарның болгаш Пакистанның соонда делегейде алдыгы черни, а чоннуң сырыйының талазы-биле бир дөрбелчин километрде-ле 255 кижи, (Нидерландының болгаш Бельгияның соонда) үшкү черни эзлеп турар.

⊙ Истелгелерниң федералдыг бюрозунуң директору Эдгар Гувернин «Юнайтед стейст ньюс энд уорлд рипорт» деп америк солунга берген тайылбырынга ыынатканы болза, эрткен чылын АКШ-ка 58 минутада-ла бодун сагыштыы-биле өлүргүнер чорук, 39 секунда санында-ла оорлаар чорук, 6 минута санындала дээрбедээшкин, минута бүрүзүнде-ле улуг оорлаашкын, 34 минута санында күчүлээшкин, 2 минута санында-ла автомобиль оорлаар чорук болуп турган.

⊙ Токионуң ерт эргелелиниң сан-медээлерин ёзугаар алырга, бо чылын Токиога болган өргүүн түннелинде 101 кижи өлген. Токиода тудуглар колдуунда ыяш болгаш өргүе улур бөлүүн чурумнарны бизин сагыйын тудуп турарының ужурунда ай бүрүзүнде хоорайда оттан 9—10 кижи өлүп турар.

⊙ «Дайынчы онаалганы» күүседип чораан америк вертолёт Сайгондан барыын талаже 10 миль ырак черге чуурлуп дүшкен. Ол вертолёт Дук-Хоа хоорайның чоогунга солдаттарны чедирер ужурлуг турган. Ол болза Мурнуу Вьетнамга берген 36 вертолёттарның бирээзи болур. Качыгдалга таварышканнарның аразында үш америк албан-хаакчылар бар болган.

(СЭТА).

ПЛАСТМАССТАН КЫЛГАН БАЖЫҢ

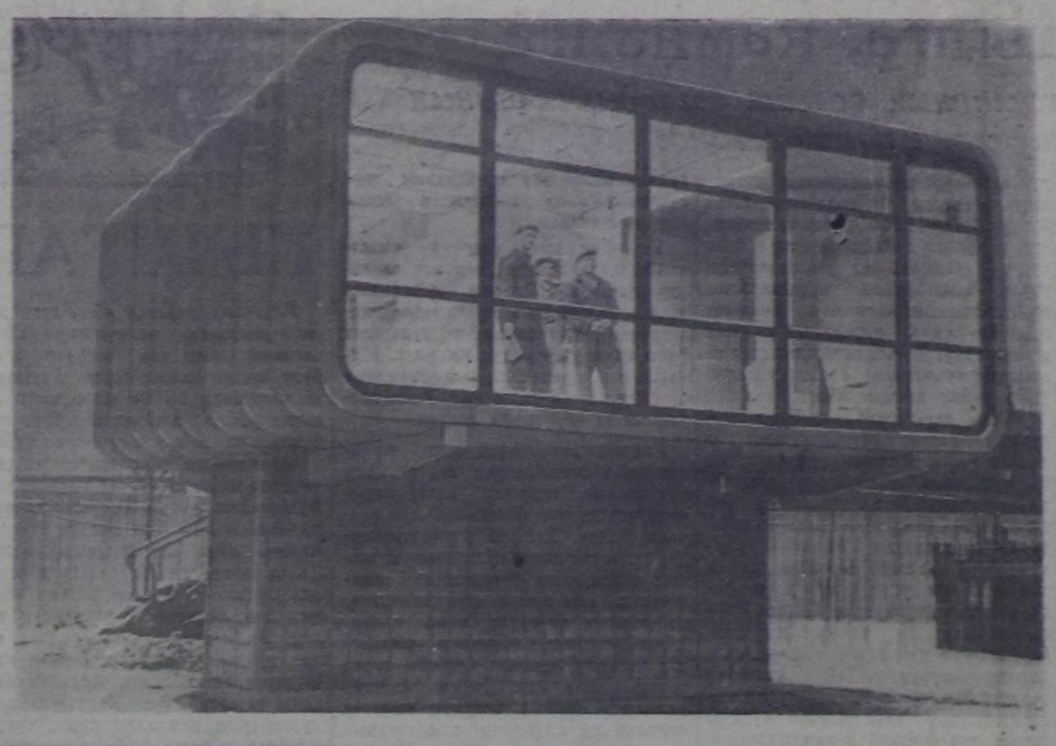

Чуртка бир-ле дугаарында шенелде кылдыр пластмасстан кылган бажыңны Ленинградта тудуп тургускан. Ол бажыңны «Ленпроект» институттуң телевилелин ёзугаар Ленинградтың улус ажыл-агый чөвүлелиниң тудуг эргелелиниң «Оргтехстрой» трезиниң коллективи тудуп тургускан. Ол кайгамчык бажыңның чылыдылгазын салгыннадыр херекселдернің дузазы-биле чылыг агаар боттандырар.

Пластмасстан кылган бажың — ленинградчы тудугжуларның болгаш химиктерниң баштайгы дуржулгазы.

ЧУРУКТА: пластмасстан кылган бажың.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Щецин—улуг далай порту

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның Щецин хоорайы—улуг далай порту—далайдан 60 километр ырак черде шөйүүнген. Эринде ол хоорайның турары Одерниң делгем болгаш терениниң ачызында аңаа далайның улуг суднолары эжиндирип кээп турар. Ам ол далай порту механизастаттынган, амгы болбаазырангай техника-биле чепсеглеттинген. Ук порт чыл бүрүде 5 мун ажыг судноларны хүлээп ап, ону дамчыштыр 9 миллион тонна чыгам янзы-бүрү чүктер артып турар.

Щецин түгле порт эвес. Ол болза Польша Улус Республиканың судно тудуунуң төвү болуп турар. Судно тудуунуң А. Варский атты бүдүрүлгези он чылдарның дургузунда янзы-бүрү хевирлерниң далай суднларын бүдүрүп үлүрүп келген. 2 мун тонна чүк чүктээр баштайгы суднону бүдүп чартык чылдың дургузунда тудуп келген. Чыл келген тудум-на дуржулга чыгдынып турган: ам ындыг хевириң болгаш ол хире чүк чүктээр күчүлүг суднону ийи чартык айда кылып турар апарган. Ам безин 70 ажыг суднларны кылган. Ам Щецинниң ол бүдүрүлгезинде 15 мун тонна чүк чүктээр күчүлүг суднону тудуп турар. А конструктор бюрозу 20 мун тонна чүк чүктээр күчүлүг суднонуң төлевилелин ажылдап кылган.

Венесуэланың экономиктиг байдалы дорайтап турар

КАРАКАС. (СЭТА). Амгы үеде Венесуэлада бараннар саарылгазы дыка кудулап турар деп Караканда үнүп турар «Эсфера» солун бижип турар. Чижээ, аъш-чем аймаа, белен хеп, идик, радиопремниктер болгаш телевизорлар, соодукчулар, ойнаарактар болгаш ол ышкаш өске-даа хереглел бараннарының садыгаашкынының хемчээли 20 ажыг хуу кызырылган. Ооң кол чылдагааны болза ажыл чокталыр чоруктуң өзүлдезинде, ажыл төлевириниң кудулаанында болгаш үндүрүглериниң өскенинде деп солун демдеглеп турар

Чурттуң экономиктиг байдалының дорайтаашкыны АКШ-тан алган чээлилериниң хуузун төлээриниң улгатканы-биле, а ол ышкаш венесуэл экономиканың америк трестилерден база монополиялардан хамаарылгалыг чоруунуң өскени-биле тайылбырлаттынар деп экономика талазы-биле хайгааракчылар демдеглеп турарлар.

Колонизаторларның туружу божаңнаан

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Барыын Ирианның дайылдажып турар тура халыкчыларының удуртукчузу Индонезияның камгалалының Национал комитединиң кежигүнү Димараның СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнатканы болза, Барыын Ирианның улузу голландычыларның тургузуп турары Папуа дээр чалча күрүнезин кажан-даа хүлээп көрбес, Индонезия Республиканың чазаандан улуг ат-алдарлыг чазак чок. Индонезияның бүгү хостуг улузу-биле кады чурттаарындан артык улуг аас-кежик Барыын Ирианның улузунда чок.

Хостуг Индонезияның девискээринге сепаратисчи дээр «күрүнеи» тургузары—ол дээрге бүгү колонизаторларның «үсперлеп чагырар» дээр эрги аргазы-дыр. Оон тодаргай чижээ болза Конго болур.

Барыын Ирианның улузу бодунуң не-төрээн чурттундан башкаларынга чүткүлдүг дээр үвени тургузары-биле голландычылар боттарынга ажыктыг декларацияга болгаш документилерге ат салырынче улус чонну боо-чепсектиң күжү-биле албадап турар. Голланд солдаттар декларацияга ат салыры-биле үжүктү бир холу-биле барыын-ирианчыга тутсуп тура, бир холунда октап каан боону оларже угландырып алган турган ындыг таварылганың херечизи бодум болган мен.

Папуа дээр күрүнеи тургузарының ёзу-чуруму ындыг-дыр.

Бодунуң төрээн черинің хамаарышпас чоруу дээш голландычыларга удур тулчуушкуннарга ийи удаа балыгланган маадыр партизан Димара голландычыларның кара бажыңына дөрт чылда чыткаш түгле бо чылдың сентябрьда хосталып үнүп келген. Димараның оон ыңай чугаалааны болза, Барыын Ирианда партизан шимчээшкини хүн келген тудум-на калбарып турар. Бистиң тура халыкчыларывыс чок ындыг район бүгү Барыын Ирианда чок болуп турар. Барыын Ирианда голланд кезектер-биле чепсектиг тулчуушкуннар үргүлчү болуп келген. Боттарының тергиндээшкинин хевээр арттырып алыр дээш колонизаторлар тура халыкчыларга болгаш оларның өг-бүлелеринге хамаарыштыр эң кадыг-дошкун терроорну кылып турар. Олар немец фашистерниң аргазы-биле хөделип турар. Хосталга дээш демисежип турар кижилериниң өг-бүлелерин өлүрүп, бичин урулларны болгаш хереженнерни хайыра чокка аажылап турар. Өске талазында олар боттарының тергиндээшкинин хевээр арттырып алыры-биле феодал идегеттерни хээлилеп, тус-тус аймак улустарның болгаш суурларның аразында өжөөннешкек чорукту өөскүдүп турар. Ооң ужурунда Барыын Ирианда национал-хосталгалыг шимчээшкинин удуртукчулары бистер колонизаторлар-биле шинитпирлиг болгаш органнастыг сегиржип алышкынга Барыын Ирианның улузун сырый каттыштырарын болгаш белеткээрин бирги чергениң чугула херээ болур деп санап турар бис. Ам бистиң хамаарышпас чорук дээш демиселчилерниң организациязы Барыын Ирианның бүгү булуңнарында салбырларлыг болуп турар.

ГКП чурттап база демисежип турар

БЕРЛИН. (СЭТА). Берлинниң демократтыг парлалгазының дыңнадып турары-биле алырга, дүрүм чок черге хорудаан Германияның Компартиязының теоретиктиг органы болур «Виссен унд Тат» журналдың январьда үнер дугаарын Германияның Федеративтиг Республиказынга парлаан болгаш тараткан. ГКП ТК-ның чоокта чаа болуп эрткен 20-ги пленумунга ГКП ТК-ның бирги секретары М. Рейманның болгаш ГЧСП ТК-ның 14-кү пленумунга ГЧСП ТК-ның бирги секретары В. Ульбрихтиниң чугааларындан үзүндүлерни ол журналга парлаан.

Өлүк белеткели—чугула сорулга

Делегей рынокунга кежи үнелиг киш, диин, дилги, ас, күзен болгаш оон-даа өске ол чижектиг аннар-биле Тыва улуг байлактыг. Бистиң республика Совет Эвилелиниң өлүк белеткелинге биче эвес салыышкынны киирип турар.

Ынчангаш өлүк белеткелиниң планын күүседири — Төрээн чурттун мурнунга Тываның ажылчы чоннарының чугула хүлээлгелериниң бирээзи болур. Өлүк белеткелиниң планын күүседип болурунуң аргалары бисте бар. Декабрь 10-да байдал-биле алырга өлүк белеткелиниң чыл планын Эрминиң белеткел конторазы 89,8 хуу, Бии-Хемниң—80 хуу, Чаа-Хөлдүң ажылчын кооперациязы—80 хуу, Сесерлигниң дээ кооперациязы—89,1 хуу, Терээ-Хөлдүң көдээ кооперациязы—76,8 хуу, Тожуда аныыр ажыл-агыйы—82,1 хуу күүсеткен.

Дээре дээн черлериниң безин кергүүү мындыг болуп турарын алырга өлүк белеткели республиканы нитизи-биле четпес чоруп турарын херечилеп турар.

Тываның хереглекчилер нитилелиниң эвилелиниң белеткелдер эргелели (начальниги эш Житов) өлүк белеткелиниң ажылын багай организастап турарын демдеглээр херек.

Декабрь 10-га чедир республиканы өлүк белеткелиниң чыл планы түгле 46 хуу, оон иштинде диниинни—43 хуу, киштин—48 хуу күүсеттинген. Республиканы кол аныыр район болур Тожу район чыл планын түгле 40 хуу күүсеткен. Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Таңды районнарда байдал база оон дээредевейн турар.

Хей-хей мурнакчы ажылар өлүк белеткелиниң планын чедишкиниг күүселдер болурун көргүзүп турар. Чижээ, Чөөн-Хемчик районнуң ажылыларындан эш Темник 15 кишти, 64 диниин, эш Шагарин 16 кишти, 48 диниин белеткел конторазының дужааганнар. Олар ам Тожу районнуң девискээринче 3 кижи бригада болуп алган аңнап чоруткан.

И. ТОРЖУ.

Бөгүн „Тувинская правдада“

Бирги арында — республиканың көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының чөвүлел хуралының киржикчиларының СЭКП Төп Комитединге чагаазын база Тываның көдээ ажыл-агыйының бүгү ажылдакчыларына ол хуралдың кыйгырыын парлаан. Оон ыңай идеологтуг айтырыгларның талазы-биле Бүгү-эвилел чөвүлел хуралының дугайында отчёт.

Ийиги арында—М. Анисимовтуң **«Коммунистиг куш-ажыл — кижизидилгениң үндезини»** деп түүлүн парлаан. В. Клейменыхтың **«Коллективтиг түрээ»** деп доочу түүлү болгаш редакцияга чагаалар.

Үшкү арында Е. Нирумовтуң **«Тываның тудуг индустриязының курлавырлары»** деп түүлү киргеи. Л. И. Брежневтиң Индияда чоруп турары. **«Социализмниң акы-дуңма чурттарында»** дээн ат-биле материалдар. Даштыкы медээлер.

Сөөлгү арында бүгү чурттуң болгаш бистиң республиканың амыдыралындан медээлер.

РЕСПУБЛИКАДА АГААР-БОЙДУСТУҢ БАЙДАЛЫ

Бөгүн республикага булуттагылаан каап турар хүн болур, хар шоолуг чагбас. Хат кошкактан өй-тавыңга чедир, барыын чүк угланыышкынныг. Агаарның температураза: республикага—29—32, а Кызылга—27—29 градус соок.

(«Шынның» дараазында номери декабрь 31-де үнер)

Редакторнуң ораланчызы Д. О. БЕГЗИ.

3 хуулуг облигацияларны садып алынар!

Күрүнеиң 3 хуулуг иштики удуглуг чээшкининиң талазы-биле кол-кол тиражтарны чыл санында январь 30-де, март 30-де, май 30-де, июль 30-де, сентябрь 30-де болгаш ноябрь 30-де, а немелде тиражты сентябрь 30-де чорудуп турар.

ЧЭЭШКИННИҢ ОН АЛДЫ ТИРАЖТАРЫНГА ОЙНАП ТАВАРЖЫРЫ БОЛЗА:

Ойнаашкынларның хемчээлдери	Он алды разрядтарның кол тираж бүрүзүнге таваржыры	Он алды разрядтарның немелде тираж бүрүзүнге таваржыры
10.000 рубль	—	16
5.000 рубль	32	80
2.500 рубль	80	400
1.000 рубль	400	1280
500 рубль	1280	12800
100 рубль	11200	36800
40 рубль	123008	132624
Түүү:	136000	184000
Ойнап алыышкынларның нинти түүү рубль-биле	7440320	18224960

Кол-кол тиражтарга таварышкан ойнаашкыннарны ук облигацияларны садып алган хуусаазы хамаан чокка төлеп бээр. Немелде тиражтарга таварышкан ойнаашкыннарны тиражтың хуусаазынга чедир тос айлардан эвээш эвес хуусаада садып алган болгаш ол ойнаашкыннарны алыр эргелиг тускай талоннуг облигацияларга төлеп бээр.

1962 чылдың январь 1-ге чедир Күрүнеиң 3 хуулуг иштики удуглуг чээшкининиң облигацияларын 1962 чылдың сентябрь 30-де болур он бешки немелде тиражка киржир эргелиг № 15 талон-биле кады садып турар.

1962 чылдагы болгаш оон соңгааргы чылдарның ойнаашкынлары моон мурнундагы чылдарның дениелинден көвүдээр, түүе дээрге ойнап турар ойнаашкынларның саны өскерилбейн турар. Моон мурнуда ойнап алган облигациялар моон соңгааргы тиражтарга киришпес. Чээшкиниң облигацияларын ажаалга кассалары садыглап турар болгаш хостуу-биле дедир садып ап турар.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНЫҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫ

Декабрьның 31, воскресенье

П. Бляхин, А. Полевой, А. Толбухин
КЫЗЫЛ ШУЛБУС ООЛДАРЫ
Кызыл-шеригниң тоол чугаазы, 3 көжегелиг.
Эгелээри хүндүскүнүң 12 шакта.

Январь 1-де, понедельникте
КОНЦЕРТ—ЕЛКА
Эгелээри эртенгинин 10 шакта.

Январьның 2-де
К. Паустовский
КАҢ ДУГУЙЖУГАШ
Тоол-шии, 3 көжегелиг.
Эгелээри 2 шак 30 минутада.

Январьның 3—4—5-те
П. Бляхин, А. Полевой, А. Толбухин
КЫЗЫЛ ШУЛБУС ООЛДАРЫ
Кызыл-шеригниң тоол чугаазы, 3 көжегелиг.
Эгелээри кежээкиниң 5 шакта.

Январьның 5, 6, 7, 8, 9, 10-да
П. Бляхин, А. Полевой, А. Толбухин
КЫЗЫЛ ШУЛБУС ООЛДАРЫ
Кызыл-шеригниң тоол чугаазы, 3 көжегелиг.
Эгелээри эртенгинин 10 шакта.

Январьның 6—7-де
Хоорайның школаларының болгаш өөредилге черлериниң өөреникчилеринге:
ЧАА ЧЫЛДЫҢ КОНЦЕРТИ
БАЛ-МАСКАРАД
Эгелээри кежээкиниң 7 шакта. Дирекция

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫ

Декабрьның 31-де болгаш январь 1-де
ЧАА ЧЫЛ УТКУУШКУНУ
БАЛ-МАСКАРАД
Эң дээре костюмнер болгаш танцылар дээш шаннаар.
Аалчыларның келири — кежээкиниң 8 шакта.
Коллективтиг чагыгларны хүлээл ап турар.
Касса хүн бүрүде-ле эртенгинин 10 шактан эгелеп ажылдап турар. Дирекция.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

ДЕКАБРЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: **«Шифрниң чажыды»** 10, 12 шактарда. **«Орукка тулчуушкун»** 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Сөөлгүлери Сабутатордан үнгеннер»** 11.15, 1.15, 3.15 шактарда. **«Салдынчак кижи»** 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Сурагжаан эрги пианино»** 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Шугуминалчак рейс»** 3.15 шакта. **«Зайлергассе, 8»** 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

ДЕКАБРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Зэир ортулуу»** 10, 12 шактарда. **«Орукка тулчуушкун»** 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Джунглиниң шыргайы-биле»** 10 шакта. **Пен-Кап ортулуунуң чажыды»** 11.15, 1.15 шактарда. **«Веселка»** 3.15, 5.15, 7.15 шактарда. **«Амазонкада аян чорук», «Веселка»** 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» **«Чалбыышталган ортулук»** 2.30 шакта. **«Салдынчак кижи»** 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Дүжүп бербээннер»** 3.15 шакта. **«Сурагжаан эрги пианино»** 5.15, 7.15 шактарда. **«Таарышкан белек», «Сурагжаан эрги пианино»** 9.15 шакта.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң ораланчызының 35-24, пропаганда килдизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурнайының 23-35, көдээ ажыл-агый килдизинин 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал килдистериниң 37-13, иштики информация килдизинин 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг килдистериниң 21-27, үлетпүр болгаш транспорт килдизинин 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—01256. Чагыг № 2652. Культура эргелелиниң типографиязы